Sala
Gab. R
Est.
Tab. 69
N.º 3

Quoniã nouis supueniẽtibꝰ causis·nouis est remedijs succurrendum·ex de iur· ca· ceterũ·ff·de ven·inspi·li·i· in prin·Idcirco ego bartholomeꝰ brixiẽsis ofitens ꝑ magnificentia creatoris apparatum decretoꝝ duxi in melius reformandũ·nõ detraiẖendo alicui·nec attribuendo michi glosas quas nõ feci sed supplendo defectũ· solũmodo vbi correctio necessaria videbat·vel ꝓpt subtractõz decretaliũ et diminutõnẽ earũdẽ·vel ꝓpt iura q̃ supuenerũt ꝑ nouo ·iterũ etiaz solutões iterpositi q̃ ꝓtermisse fuerant a iohe·hoc feci ad honorẽ omnipotẽtis dei et ecclesie rõne· ad vtilitatẽ oim studentiũ i iure canõico·

Humanum genꝰ· tractaturus grãnus ꝑ iur· ca· ꝓmo incipit a simplicioribꝰ ⁊ dignioribꝰ ꝑm naturaz·s·a iure naturali· qꝑ antiquus ⁊ dignꝰ ẽ ·cepit enim ab ipa rõabili creatura·vt insti · de rer·diui·§·omodius assignat g̃ multas dras iuris natural' ad alia iura vsqz ad·xv·di·i q̃ aggreditur ꝓnci pale propositũ·s· de iur·ca·originez eius assignans·

¶ Duobꝰ· vile alias vtile· signat otrariũ ℊ·xcvi·di· duo sunt · Sz illis duobus regit' tã q̃ auctoribꝰ · istis tanq̃ mstris·xi·q·i·§·ex hijs·

Vmanum genus duobꝰ regitur naturali videlicet iure ⁊ moribꝰ· Ius naturale est qꝑ in lege et in euãgelio ordinetur·quo quisq̃ iubetur alij facere quod sibi vult fieri·et phibetur alij inferre quod sibi nolit fieri· Vnde xpus in euãgelio· Omia que cũq̃ vultis vt faciant vobis homines et vos eadẽ facite illis· Hec est enim lex et ꝓphe· Hinc pisidorus in

¶ Naturali·i·dino· ¶ Et moribꝰ·i· ofuetudiario iur· vel etiã iure hũano siue scripto siue ñ scripto·xxv·q ¶ Iubetur·sed nõne ego volo q̃ alter det michi rẽ fu/ ·ij·mstõis· am nõ tñ ego volo dare ei meã·expone g̃·vult·i·debz velle·et sic ex/ pomẽ ibi caritatẽ habe·et fac qꝑ vis·vide de pe·di·ij·canons·ꝑ·cũ q̃· et sic expomit lex·ff·de solu·l·i· vel expone·Iubetur·i·consulitur · Sic econuerso verbum rogandi pro verbo precipiendi pomit'·xi·q·iij·ro/ go· quã inuenimus expsse prohibitum in lege vel in euãgelio msi p quandã osequẽtiã · Nam vbi vnum otrariorum pcipit·p osequẽs aliud ꝓhibet sic vbi aliqꝑ iudicatur meum esse p osequẽs iudicat tuũ nõ esse·vt·ff·de ꝓcur ·l· pomp· ·§· qꝑ enĩ·i fi·vij·q·i·fcus ẽ cũ·ca·se· =tẽ reo et tñ nõ vult vt mors ¶ Inferre·sed nõne iudex infert mor= sibi iferat' · Sz dic q̃ iudex nõ infligit mortẽ sed lex·vt·xxiij·q·v·homicidas·et·c· cum hõ vel intelligas ꝑ oia de opibꝰ misericordie ad q̃ quilibet tenet' vt ·lxxxvi·dinõ satis· Iohannes· =stit·sic pomit' ibi deũ time ⁊ man ¶ In euãgelio·mat ꝑ·vij·c· data eius obsua·hoc ẽ omnis hõ ¶ Vultis·i·debetis velle· de pe·di·ij·caritas circa princi·ibi finis ¶ Hec ẽ enĩ·i·m hijs osi= celestium preceptorum·

¶ Hinc·ad ꝓbandũ supradictã diuisiõz·s·de lege dina ⁊ humana·

Omnes leges·i·oĩs lex·et pomit' plurale ꝓ singulari· Sic econuerso singulare pro plurali·ff·de testa·tu·si quis ita·§·i·et·ff de ver·sig·l·in vsu·msti·de le·agñ·succ·§·si plures·Si·n· demonstrares duas leges·vnã diuinã·et aliã humanã·non ꝑt vere dici· Iste leges aut sunt diuine aut humane ·et valet talis interptatio in Reptis quandoq̃ cũ ita scribitur·si ista vera sũt·i·vt si hoc verum est· et si illud verũ ẽ·sic ex de ap·significauit·i fi·et ex de ꝑben·cũ iam dudũ· ex·de Rep·ex pte·sic·ij·q·i·i primis ·ff·de·od·⁊ demon·falsa·i fi·⁊·ff ¶ Moribꝰ·i·ꝑm assiduos actus hoim· de sta·ho·sũma· ¶ Constant id est iste facte sunt· ¶ Discrepãt·nõ sũt tñ cõtrarie

Mã transire p agrũ alienũ dina pmittit·humana ꝓhibet·Sed ꝓhibitio et pmissio nõ sũt ofria·nã dns pmittit vxorẽ infidelẽ dimittere· apls ꝓhibet·vt·xxviij·q·i·iã nũc =ñ·xxxij·di·placuit·

¶ Alijs vt ñ·xij·di·illa·et= naturali oia sũt omnia·vt ñ·e·ius na= ¶ Per alienũ·Sz nõne iur= turale ⁊ ñ·di·viij·q̃ iur·Mõ g̃ aliqꝑ ager ẽ alienꝰ ideo expone alienũ·i·qui alienus ẽ modo· Vel·i·nõ tuum

¶ Fas ẽ·i·equũ est·cũ subest causa·et inoxius ẽ trãsitus vt·xxiij·q·ij ·c·vlt· Item iure diuino licitum est cõmedere vuas in alterius agro·sed non exportare·⁊ o tere spicas ⁊ ome dere·s·licitũ ẽ·vi· ·q·iij·c·i· Sed nõ mittere falcẽ· vt de o·di·v· discipulos·Sz licet sit equũ iure dino nõ tñ ẽ ius·id ẽ ius ñ dat ciuilem actionez· Vbi enim aliquid michi ꝓdest et tibi non nocet· equũ est vt me ñ ꝓhibeas licet ius sbi deficiat·vt·ff· ꝑ aq̃ plu·ar·in fũma·§· Itẽ varijs· trãsire tñ p agrũ alienũ licz i casibꝰ ·s·si suitutẽ debeat·vt·C·ꝑ suit·p agrũ· Si thezaurũ suũ vult q̃s effodẽ·ff·ad exhibẽ· thezauros·i fi· ⁊ si glãs mea cecidit m agrũ tuũ·ff·de glandõ·leg·l·vnica·et dũ qro hoiez fugitiuũ·ff·ꝑ serfu·diuus·et i alio casu·xxiij· q·ij·c· vl· dũ via publica destructa ẽ · vt ·ff·quemadmodũ suit' amit·l·si locꝰ·§·vl·Io· iustũ ẽ·nec iudex ꝑ: nisi iustus sit·vt·xxiij·q·ij· c·i· Quoq̃ tñ ẽ aliqꝑ ius qꝑ nõ est equũ nec iustũ·vt si alicuius vxor adulteratur q̃ ille non possit promoueri·vt·xxxiiij·di·si cuius· quod intelligo si ille postea cognouit eam q: sine culpa sua punirí nõ debet·vt·xvi·q·vij· muentũ·Itẽ equũ et iustũ ẽ vt nemo cũ alterius iactura locupletetur · vt ex de penis·fuã·et·ff·de o·inde·nã hoc·et tñ ꝓta illã eqtatẽ induꝛta est vsucapio siue ꝓscriptio·Sz ꝑ est ne rerũ dnia sint in incerto·et vt aliquis sit litiũ finis·vt·ff·de vsuc·l·i·et·ff·ꝓ suo·l·fi·Item iniquũ ẽ·vt vnus puniat ꝓ alio q: nõ debet ꝓgredi pena vlẽ q̃ repiat in excedente delictũ·vt ex ꝑ hijs q̃ fiũt a ma ·pte·c·q̃siuit·tñ ex hanc equitatẽ multa iura loquũtur·vt·i·q·iiij·§·Itẽ peccato achor·et ·vi· ·q·i·§·verũ·et ex de spõ·nõ ẽ nob Sz dic q̃ in omnibꝰ talibꝰ ex cã et ꝓ bono publico qñq̃ inducit rigor otra naturalẽ eqtatẽ·qñq̃ tñ sine ratione inducit rigor otra equitatem·et hoc solum ꝓ ratione sufficit qꝑ ita scriptum est·vt·ff·qui et a quibꝰ ma·li·nõ fi·l· pspexit·Io· Est et aliud qꝑ ẽ equũ·nõ tñ iustũ·C·de furt·l·si qs·C·ꝑ iud·placuit ·

Mos aut·quã ofuetudinẽ dicis esse longam·vel quot vices dices inducẽ ofuetudinẽ·Nunq̃ istud qꝑ bis factũ ẽ· vt·xxv·q·ij·ita nos·vel illam que ter facta ẽ·vt ex de elec·venerabilẽ·in fi· vel illam que sepius q̃ ter facta ẽ·vt ex de ca·pos·et ꝓp·cũ ecĉia· vel illam que decies facta ẽ vt lõga ꝓscriptio dr·q̃ ẽ·x·ãnoꝝ·vt·C·de ꝓscrip ·lontem·l·emptor·et·§·sup longi·vel illam cuiꝰ non existat memoria·vt ·iij·q·vi·ꝑ q̃ppe·et·ff·de aq̃·coti·et esti·l·ꝑ iur·§·ductus aque · Dici ofuerit·q̃ in crimibꝰ due vices iducãt ofuetudinẽ·xviij·di·§·hic etiã ꝑ·q̃ otra·Sz illud q̃ ad ꝓsumptõz·ad ꝑ facit·ex·de ꝓsup·c·scribaz· Sz in alijs tres non sufficiũt·C·de epi·audi·l·iij·in fi·Io· Hoc teneas ꝓcerto q̃ scdm ius canonicũ nõ valet consuetudo nisi ꝓscripta sit·vt ex·de ofue·c·vl·ba·videtur tamen q̃ quaternꝰ actus inducat ofuetudinẽ·C·ꝑ suit·l·vl·

¶ De moribꝰ·hec descriptio dupliciter

Incipit concordia discordãtiũ canonum·ac ꝓmum de iure nature et humane constitutionis Rubrica·

quinto libro ethimologiaꝝ ait·

Diuine leges natura humane moribus constant·

Omnes leges ad dine sunt ad humane Diuine natura humane moribꝰ constãt·Ideoq̃ hee discrepãt·qm̃ alie alijs gentibꝰ placent · Fas dina lex ẽ Ius lex hũana ·tñ fire p agrũ alienum fas ẽ·ius nõ est· ¶ Ex ꝓbis huiꝰ auctatis euidenꝫ dat' itelligi in quo differãt inter se lex diuina et hũana·cũ omne qꝑ fas est· noie diuine·vel naturalis legis accipiatur·Nomine vero legis humane·mores iure oscripti et traditi intelligantur· ¶ Est autem ius generale nomen sub se multas species continens·Vnde in eodem libro ethimologiarum isidorus ait·

Ius genus·lex aut species eius est

Ius gnale nomẽ ẽ· lex aut iuris ẽ spes· Ius aut dictum q: iustũ ẽ omne aut ius legibus et moribus constat· Quid sit lex·

Lex est constitutio scripta ·

Mos autem Quid sit mos·

longa cõsuetudo est de moribus tantummodo·tracta ·

Ius gnale·q: iustũ ẽ·nec iudex ꝑ: nisi iustus sit·vt·xxiij·q·ij· c·i· Quoq̃ tñ ẽ aliqꝑ ius qꝑ nõ est equũ nec iustũ·vt si alicuius vxor adulteratur q̃ ille non possit promoueri·vt·xxxiiij·di·si cuius· quod intelligo si ille postea cognouit eam q: sine culpa sua punirí nõ debet·vt·xvi·q·vij· muentũ·Itẽ equũ et iustũ ẽ vt nemo cũ alterius iactura locupletetur · vt ex de penis·fuã·et·ff·de o·inde·nã hoc·et tñ otra illã eqtatẽ inducta est vsucapio siue ꝓscriptio·Sz ꝑ est ne rerũ dnia sint in incerto·et vt aliquis sit litiũ finis·vt·ff·de vsuc·l·i·et·ff·ꝓ suo·l·fi·Item iniquũ ẽ·vt vnus puniat ꝓ alio q: nõ debet ꝓgredi pena vlẽ q̃ repiat in excedente delictũ·vt ex ꝑ hijs q̃ fiũt a ma ·pte·c·q̃siuit·tñ ex hanc equitatẽ multa iura loquũtur·vt·i·q·iiij·§·Itẽ peccato achor·et ·vi· ·q·i·§·verũ·et ex de spõ·nõ ẽ nob Sz dic q̃ in omnibꝰ talibꝰ ex cã et ꝓ bono publico qñq̃ inducit rigor otra naturalẽ eqtatẽ·qñq̃ tñ sine ratione inducit rigor otra equitatem·et hoc solum ꝓ ratione sufficit qꝑ ita scriptum est·vt·ff·qui et a quibꝰ ma·li·nõ fi·l· pspexit·Io· Est et aliud qꝑ ẽ equũ·nõ tñ iustũ·C·de furt·l·si qs·C·ꝑ iud·placuit ·

1476
BIBLIOTHECA DA UNIVERSIDADE COIMBRA
31435
BIBLIOTHECA DA UNIVERSIDADE COIMBRA
BIBLIOTHECA DA UNIVERSIDADE LIVRARIA DA UNIVERSIDADE

videtur inconuenies qui a idem ponitur in descriptione et in descripto · et
qr idem ponitur p specie et p genere · ꝗ dic q aliter sumit hoc nomen
mos · et aliter hoc nomen moribus · aliter hoc nomen ofuetudo · hoc no=
men mos sumitur pro iure non scripto · hoc nomen consuetudo sumit
generaliter p iure scripto et non scripto · vt j. c. px · Sz ꝗ nomen mo=
ribus sumitur hic pro frequentibus actibus hominum · Jo ·

Consuetudo · institutum · dicitur hic manifeste q plures vices non sufficiunt ad hoc vt aliquid dicatur ofuetudo · ñ institutū sit q illud p ofuetudinem animo seruet · Nam pt esse q ex grā vel tolerātia sepius hoc pmissū sit · vt ex de · v · si · abbate · ēca mediū · x · q · iij · qr · vñ licet sepius aliqd factuz sit · ñ fiat eo animo vt i posterū hoc fieret · etiā si suo iur id faceret tal vsus ñ dicitur vsus vt · ff · de itinē actuq p · l · i · ꝗ · iuli · recte ait · r · l · vl · Itē alia ratōe patet · q sole vices nō inducūt cōsuetudinē · quia licet pluribus vicibus aliqd iudicatū sit · ñ tñ i posterū ita iudicādū ē · qr nō exēplis ꝗ legibus ē iudicādū · vt · C · d sen · r mē · oim iud · l · nemo · Sz fm cōsuetudinem bñ iudicat ·

Quid sit ofuetudo ·

Consuetudo autē · ius qdā moribus institutū · quod pro lege suscipitur cū deficit lex · Nec differt an scriptura an ratōe ofistat · qñ et lege ratio omendat · Porro si ratōne lex ofstat · lex erit omne iam qd ratōne cōstiterit · Dūtaxat qd religioni congruat qd disciplie ouciat · qd saluti pficiat · Vocatur autem consuetudo quia in cōmuni est vsu · Cum ita qz dicitur non differt vtrum cōsuetudo scriptura vel ratōne cōfistat · apparet q ofuetudo partim ē redacta in scriptis partim moribus tantū vtētium est reseruata · Que i scriptis redacta est · constitutio siue ius vocatur · Que vero in scriptis redacta non est · generali nomine cōsuetudo videlicet appellatur · ¶ Est et alia diuisio iuris vt in eodem libro testatur phidorus ita dicens ·

Ius Que species sint iuris

aut naturale ē · aut ciuile aut gentium · Quid sit ius naturale ·

Ius naturale est omune oim nationū · eo q ybiqz instinctu nature nō ofstitutōne aliqua habet · vt viri et femie oiūctio · liberoz successio · et filioz educatio · oūis oim possessio · et oim vna libertas · acq̃sitio eorum que celo terra mariqz capiuntur · Itē deposite rei vel comodate pecunie restitutio · violentie p vim repulsio · Nam hoc aut si quid huic simile est · nunquaz iniustū sed naturale equūqz habetur ·

Ius ciuile · Quid sit ius ciuile ·

Ius ciuile est quod quisqz populꝰ vel ciuitas sibi ꝓpriū hūana diuinaqz causa ofstituit · Quid sit ius gentiū

Ius gentiū est sedium occupatio et edificatio · munitio · bella · captiuitates · seruitutes · post liminia · federa pacis · inducie legatorum non violandorum religio · cōnubia inter alienigenas prohibita Hoc inde ius gentium appellatur · quia eo iure omnes fere gentes vtuntur · Quid ius militare ·

tem · vt · xlv · di · cū beatus · debeat persequi · inimicū nō tamen pficit
f ¶ Saluti · licz ratio sit q hō · hoc ad salutē · natura multis modis dicit · Quā/
Ius aūt naturale · ad itelligētiā isto ꝓ nota · q · dicitur natura vis insita rebus similia d sibi ꝓcreās · xiij · dinerui · d · ecce · vi · q · i · si quis · xxviij · q · i · sepe · Sedo modo dicitur natura quidam stimulus siue instinctus nature ex sensualitate ꝓueniens · ad appetendū vel ꝓcreandū vel ad educandū · xxxij · · q · v · hortēdꝰ · ff · de in ius vocan · l · · i · ꝗ · ius naturale · insti · de iur · na · in prin · Tercio mō dicitur instinctus nature ex ratione ꝓueniens · et ius ex tali natura proueniens dicit naturalis equitas · et sedm hoc ius nature oia dicūt omunia · i · omunicanda tpe necitatis · vt · xlviij · di · sic · Quarto mō dicitur ius naturale ꝓcepta naturalia · hoc scilicet non furtū facies · Non mechaberis · xxxij · q · vij · quid adulterio · in insti · de obli · que ex delic · nas · ēca pn · et etiam omne ius diuinum dicit ius naturale · et secundū istud ius omnia dicuntur similiter omunia · i · cōmunicanda · bene enim fuit aliquid proprium de iure diuino · Nam ipi a de fuit dictum · in sudore vultus tui
vesceris pane tuo · l · di · in capite · Et alibi · nō occupisces rē ꝓximi tui
· xlvij · di · virū · Similiter ius ciuile varijs modis dicitur · Qñqz dicit ius ciuile illud ius quod non est naturale vel ius gentium · sedm ꝗ ius canonicum dicitur ius ciuile sedm q hic sumitur · Secundo modo dicitur ius ciuile omne id quod non est ius canonicū · Tercio modo dicit ius ciuile lex · xij · tabularū · ff · d orig · iu · l · ij · ꝗ exactis · Quarto modo dicitur ius ciuile ad dram iuris pretorij · ff · e · ius autem · Jo ·
Ius naturale · oiunctio · si intelligas de oiunctione corporum sedm hoc ē ius naturale ex sensualitate ꝓueniens · Si intelligas de cōiunctione animoz ē ius naturale ex ratione ꝓuenīs · ex de byga · debitum ·
i ¶ Successio · nō intelligo de successione q̃ fit p hereditatē · cū illa non sit naturalis · ꝗ de successione que fit p carnis ꝓpagatōz Vel etiā intelligi pt de illa qua liberi iur nature succedāt pribus vt · ff · vñ li · l · i · et · l · scripto · ꝗ · nō sic · pres enī thesaurisant filijs nō filij parētibus vt · xvi
k ¶ Educatio · · q · i · pdicator · Similiter filius prem egentē cogit alere · xxij · q · iiij · in · et · C · de alen · li · l · i · et · ij · et i casu mr filiū · et libꝰ pronū · vt · ff · de agno · li · l · si quis · ꝗ · solet · dic oūia · i · oūicanda tē
l ¶ Cōmunis · i · mehil erit ꝓpriū alicui · vel pore necitatis vt · xlvij di · sicut · Nā etiaz fm legem romanā tpe piculi cibaria maxime erant cōmunia · vt · ff · ad · l · ro · de iactu · l · ij · ꝗ · cum in eadem naui · in fi ·
m ¶ Capiuntur · hec enī r alia que in nullius bonis fūt occupanti cōcedunt · vt insti · de rer · di · ꝗ · fere · · c · ne quis · Et si dñs et deponens
n ¶ Itē deposite fallit j. xxij · q · ij · simul petūt rē · potius restituit dño · vt · ff · depositi · bona · modare · omēdare idem est qd deponere ·
o ¶ Commendare · vel co vt · ff · depositi · lucius ticius ·
p ¶ Per vim · qd cuilibet licet vt · ff · de iustitia et iur · vt vim · et ex d sen · ex · c · iij · ꝗ · si vero · in fi · De illa materia habes notatum · xxiij · q · i · in
Ius ciuile · ciuitas · sic aliq̃ eccia ius sibi statuit · fūma · Jo ·
vt j. xi · di · catholica · et de con · di · iij · pronunciandum ·
r ¶ Hūana · i · ote platōe dei · de · o · di · iij · c · iij · et hoim · vt · ff · de fer · l · i ·
s ¶ Ius gentiū · sediū · i · hostiliū · vt · xxiij · q · vij · si de rebus · et · q · v · dicat aliqs · insti · de rer · di · ꝗ · Itez q̃ ex hostibus · et · ff · de acquir · rerū · naturalē ꝗ · vl · Vel dic sediū vacantiū que occupanti cederentur · vt insti · de rer · di · ꝗ · fere · alioquin si ꝓpria auctoritate rapet etiam rem

fuam·cadet a domino vt ĵ·xvi·q·vi·placuit·et·ff·q metus causa·ex
tat·et·C·vnde vi·si quis m tantam·nisi forte alio modo nō posset eaz
consequi per iudicez·vt·xxiij·q·ij·c·i·et·ij·et·ff·qui m fraudē credi·
ait ptoz·ę·si debitorem·Jo· =q seruitus inducta sit per ebrietatez·
a ¶ Seruitutes·alibi dicitur= vt·xxxv·di·sexto die· Alibi videtur
inducta ex pscriptione septēnij·vt ĵ·di·vij·in sūma·m glo·que incipit
a iudicijs·super il
lo vbo·iustificatō
nibus·So·dicitur
·n·inducta de iur
gentium·quia ius
gentiū eam appro
batuit·non q eam
primo inuenerit·
Si ergo bellum iu
stum ē·seruus ca=
ptus fit capientis
vt·xxiij·q·v·di=
cat·et sm ꝗ pec=
cat taliter captus
si recedat a domi=
no suo vt·xvij·q·
·iiij·si quis suū·
Sed vbi bellū non
est iustū licitū est
ei fugere dum pt
vt·ff·de ca·nichil
interest·Jo·
b ¶ Postliminia·
postliminiū ē ius
quo restituit= ali=
cui res quā p cap/
tiuitatē amiserat·
vt·xvi·q·iij·pma
actione·et·xxxiiij
·q·i·cum p belli=
cā·ñ sint arma q ñ
restituntur·q: il=
la turpiter amisit
vt·ff·de capti·et
postli·l·ij·
c ¶ Legatoz·si
ąs legatū vel ami
coz vel hostiū im
pedit sm canones
excōicatur vt·xc=
iij·di si ąs·xxiiij·
·q·iij·si ąs·Sedm
leges traditur ho
stibus vt sit ser=
uus illorum·ff·de
leg·l·vlt·Jo·
d ¶ Aliemigēas·
vt·xxviij·q·i·ca=
ue·et·c·sequenti·

Ius militare·
federis·i·pa
cis oponente·
f ¶ Deserat·sm
canōes ą fugit in
bello publico infa
mis ē·vt·vi·q·i·ifames·sm leges capite punit·vt·ff·d re mili·omne·
g ¶ Modus ĵ·xij·q·ij·vulterane ĵ·xvi·q·vl·c·i· ·ę·ą in acie·Jo·
h ¶ Dignitatum·quis sit dignior vel supior alio·
i ¶ Cū corona·i·maius munus· k ¶ Torques·i·minus munus·
l ¶ Principis·nō ergo omnia q capiuntur in bello sunt principis· et
sic est otra·xxiij·q·v·dicat vbi dicitur q regis sunt omnia· Sed dic q
principis sunt omnia quo ad tuitōnem·Sed ipe tenetur ea diuidere se
cūdum merita psonarum vt·xij·q·ij·vulterane·et·c·concesso·
m Ius publicū ē·vñ ą ledit sacdotes vel sacras res ab omnib tanq
pro publico crimine pt accusari·ar·ij·q·i·in primis·
n Ius ąritū·a ąrino·i·romulo· =iudei·vbi dicit q iudei vtūt ro/
o Qd nulli·oē·C·de iudeis·= mano iure·ęs ꝗ omnes vocantur ro/
mani subiecti romano impio· put dz populū romanū habere filios in
potestate·ff·de rei ven·l·i· put etiam gentiles fūt sub romano impio
Nam impator est princeps totius mūdi vt·vij·q·i·in apibz·sed in di/
uersis puincijs diuersi reges sub eo fūt vt·vi·q·iij·scitote·ff·ad·l·ro
di·de iactu·qui leuāte·et·l·depcatio·Qui ergo nō vult esse sb roma=
no impio·nec hereditatem hre pt·ęs nec alia que hic de iure humano

enumerantur·ar·di·viij·quo iure·
p ¶ De vsucapiombus·vsucapio est acquisitio dominij p otinuationē
possessionis tpis lege diffiniti·ę·de vsucap·l·iij· Di·ij·
Constat·in hac·ij·di·agit que sunt partes siue species romani
iuris· Agitur etiam quare leges consulares vel tribune vel
alie sic sunt appellate·

Ius militare ē belli iferendi so
lēnitas·federis faciēdi nex9·
signo dato egressio in hostem· vel
pugne omissio·Itē signo dato re=
ceptio·Itē flagicij militaris disci=
plina si locus deseratur·Itē stipēdio=
rū mod9·dignitatū grad9· pmio=
rum honor·veluti cū corona vel tor
ques donant·Itē pde decisio·⁊ p p
sonarū qualitatib·⁊ laboribz iusta
diuisio ac principis portio·

Ius publi=
cū ē i sacris et sacdotib·⁊ ma
gistratibus· Quid sit ius quiritum·
Ius ąritū est ꝓprie romanoz·
qd nulli tenet nisi ąrites· id ē
romani· In quo agitur de legiti=
mis hereditatibus· de curatōnib·
de otractibus· de tutelis· de vsucapi
onib·que iura apud nullum alium
populū repiūtur·sed ꝓpria sunt ro=
manoz et in eos solos constituta·

Constat
autem ius quiritum ex le=
gibus et plebiscitis et se=
natusconsultis constitutionib pn
cipum et edictis siue prudentum re
sponsis· Quid sit lex

Lex ē ostitutio populi qua ma
iores natu simul cū plebibus
aliąd sanxerūt· Quid sit plebiscitū

Plebiscita sunt·q plebes tan=
tum constituunt· Et vocātur
plebiscita eo q ea plebs sciat· vel
quod sciscitatur et rogat vt fiant·

Quid sit senatusconsultum·
Senatusconsultum est· qd tm
senatores ꝓplis osulendo decernūt·

Quid ostitutio vel edictum·
Constitutio vel edictum ē qd
rex vel impator cōstituit vel edidit

Quid responsa prudentum·
Responsa prudentum sunt·que
iuris osulti rndere dicūtur osulenti=
bus·Vnde responsa pauli dicta sunt
Fuerūt enī quidā prudētes et arbi
tri equitatis qui ostitutiones ciuilis
iuris opositas ediderūt quibus diffi
dentiū lites contētionesq sopirent·

Que sint tribunitie leges vel consu=
lares·
Ouedam etiā leges di=
cūtur ab hijs ą eas odiderunt
vt osulares·tribunitie·iulie·cornelie·
Nā et sub octauiano cesare suf=
fecti osules·papius et pompeius le=
gem tulerūt·que a nomīibus eoz
appellatur papia pompeia·cōtinens
prīm pmia pro suscipiendis liberis·
Sub eodem ąz impatore falcidius
tribunus plebis legez fecit·ne quis
plus in extraneis testamento lega=
ret·q̄ vt quarta pars supesset here=
dib·ex eius nomine lex falcidia
noiata est· Quid sit lex satira·
Satira vero lex est·que de plu
ribus simul rebus eloquitur·
dicta copia rerū·et quasi a saturi=
tate·vñ et satirā scribē· ē poemata
varia condere· vt oratij iuuenalis
psij· Que sint rodie leges·
Rodie leges naualiū omentio
rum sunt ab insula rodos cog
nominate·in qua antiątus merca=
torum vsus fuit·

Lex ē constō
ppli·olī ꝓpl's
statuit leges·sed
hodie transtulit
hanc potestatē in
imperatorem vt i/
sti·de iur naturali
·ę· sed q pncipi·
vl' dic q hodie po
pul9 pt·⁊ q dici/
tur ibi transtulit
·i·concessit·b·
e ¶ Maiores·ma
iores natu dicūt·
nobilitate antiąt=
tate dignitate scien
tia·vt·ij·q·viij·q=
rēdū·et·c·crimīa/
Plebi tōes
scita·plebiscita pmo facta fu
erūt ꝓpter discordiam que fuit inē
nobiles et plebeios vt·ff·de origi·
iur·l·ij ę·hijsdem temporibus·
Constitutō·e/
dictū·ꝓprie
dicuntur ostōnes
pn cipū ⁊ edicta p
toz· Dicitur etiā
edictuz iudicis vt
est citatō·xxiiij·q
·iij·d illicita·ff·d
re iud·otumacia·
Responsa·so
pirent·non
enī licet iudici ab
coz rnsis deuiare
vt insti·d iur na=
turali·ę·Rnsa·ac·
Ouedam etiā
leges·pmia·
hec fuerunt pre=
mia q si quis ho=
me haberet tres
filios·i italia qua/
tuor·vel in puinc=
cia·v·non poterat
vocari ad on9 tu=
tele·insti· de excu
sa·tu·in prin·vel
aliter ostitutū est
q si ąs habet mi=
nus q̄·xxv· ānos
excludit ab onerib9·ff·de mu·et ho·ad rem·ff·de mino·l·ij·tm si esset
·xx·ānoz et hret·v·filios numer9 filioz suppleret numerū annoz·
s ¶ Falcidius·olim licuit cuilibet totā hereditatē suā relinquere al=
teri·Sz falcidius statuit q quarta pars hereditatis debet relinqui le=
gitimis heredibus·Est autem triplex falcidia·vna est debita iure na=
ture que competit legitimo heredi·Alia ē debita iure institutōis quā
potest de iure heres institutus petere cum tota hereditas ē exhausta·
et istas duas potest hodie habere filius institutus·extra de testamen·
raynaldus·et ita cessat opinio dominoz·C·ad·l·fal·quamq̄·b·Ter
cia dicitur quarta trebelliamica que competit heredi instituto qui ro=
gatus est alteri hereditatem restituere·vt legit extra de testa· Ray
nuncius·Jo·
Satira·de hac satira nichil habemus·Sed tangitur in·C·de lati·
lib·tolt'·l·vnica·in prin·
Rodie·iniquissima est illa lex scilicet q patientibus naufragium
inhabitatores omnia auferant·ff·e·modestinus· Sed hodie lex illa
correcta est·vt·C·de fur·autē·naufragia·et extra d consue·c·fi·Jmo
tales sunt excōmunicati ipso iure vt extra de rap·excōmunicationez·

OMnes·sed quia supra tractauit de speciebus· Di· ·iij· secularium legum ·modo vult tractare de ecclesiasticis ostitutionibo que variis nominibo appellantur·qñqz illud appellatur canon·qñqz decretum· qñqz decretalis epistola · Canon dicitur id quod statuitur in vniuersali concilio ex de biga·c·altricationis·cõstitutio greg·x·Decretũ dr qd statuit papa d osilio cardinaliũ suoꝝ ad nullius ofultatõnẽ·c·di·c·i·Decretalis epla dicitur quam statuit papa vel solꝰ vel cũ cardinalibo ad ofultatõz alicuiꝰ ·lix·di·hꝰ ad nos· ·xix·di· si romanorum·Item adhuc alias inuenimus appellatõnes canonice ostitutõis vt dogma·mãdatũ interdictũ·sanctio·vt·xxv·q·ij· si quis dogmata · Dogma ẽ qd osistit i doctrina fidei xpiane·xxiij· di·q ep̃us·de cõ·di·ij· liqdo · Mãdatum qd osistit i doctrina d moribo·xxiij di· hijs igitur · Interdictũ i qꝰ nulla pena adicit· ·xxxij·di·interdixit· Sanctio vbi pena adicitur ·xxxvi ·

Q di·c·ij·

Anon ·habz aũt canõ sub se q̃tuor spẽs ·xxv·q· ·ij· si quis dogma

Rta · Iobes ·

Egula·alioꝝ sũ·g̃ si regula nũquam trahit alioꝝ sũ·Omnis regula est ius·male g̃ dicit lex que ita diffinit regulã· Regula ẽ que rẽ breuiter enarrat non vt ex ea ius fiat · vt·ff·de re·iur·l· ·i· Item oẽ·ff·e· ois diffinitio· Ad hꝰ dicas q̃ si illud appellas regulã i qua aliqd statuitꝰ generalit nõ adiũctis exceptõibꝰ sedm hꝰ ex regula non sumitur ius et ita loquitur lex·Sz si appellas regulã id qd includit secũ suas exceptõnes·bm hꝰ regula nũqꝫ fallit·et ita sumit hꝰ·Jo·

b ¶ Porro·legato·ad hoc specialit destinato· licet enim aliquis sit generalis legatus nõ tñ pt facere generale vel prouinciale ocilio · qꝛ ea que specialit romano pontifici ocedũtur mandata generali iurisdictõne nõ trãsferunt ex de offi·le·qd translatõnem·et mandata generali iurisdictõne non pt ocilium exercere is cui mandatur vt ·ff· de of · eius cui man·ẽ iuris·l·ij·Sz nũquid metropolitani in suis concilijs pñt condere canones·nõ videtur vt ꝛ·xvij·di·nec licuit·et·c·se·ar·oẽ ꝛ·xi· di·catholica·et de con·di·iij·c·i·Dicas q̃ de paruis negocijs et d hijs que spectant ad omus pñt condere canones·de magnis rebo non pñt vt·xvij·di·multis·xxiiij·q·i·quotiens.

PRiuilegia·puatoꝝ·priuati dicũtur ꝓprie qui nõ sunt constituti in aliqua dignitate·vt·xxiiij·q·i·qui otra·sed hic priuati dicũtur omnes exempti a iure omuni siue sit collegium siue aliqua specialis psona·vij·q·i·petisti· hic patet ratio quare vba posita in priuilegijs potius ponuntur casualiter q̃ oditionaliter·cũ dicitur sicut iuste possides·si illud verbum inuenis in priuilegio exponatur sicut pro qꝛ et hac ratõne qꝛ cũ p̃uilegiũ sit lex ⁊ lex debet esse certa vt ꝛ· di·pr· ·c·erit·et verba p̃uilegij debent esse certa·hanc ratõz assignat mno· ex de v·sig·abbate·sup illo vbo pteriti tpis morẽ· Jo· secus tamen in sentẽtijs et ofirmatõibo simplicib9 et Rptis·ex de ofir·vti·vel inuexaminata·misi papa ex certa sciẽtia ofirmaret vt ex de offi·dele· qm̃

¶ In priuato·id est in priuatis·

OMnis aut̃ · pmittit·tribus modis dicit aliquid permitti· Vno modo q̃ nullo iure prohibet vt secundas nupcias cõtrahere vt ·xxxi·q·i·hac ratõne·Secũdo modo q̃ contra constitutiones humanas induigetur · vt contrahere in quinto gradu vt ·xxxv·q·iij · quedam·Et hec ẽ vera pmissio et dicitur absoluta permissio·Terciõ modo dicitur illicitũ pmitti· vt maius illicitũ vitetur·vt omessationes die dominico vt ·iiij· di·demq̃·Et permittitur adulterium ne fiat homicidium vt·xxxiij·q· ·ij·si qd verius·et hec dicitur cõpatiua pmissio·Sz potius appellatur tolerãtia q̃ pmissio et ꝛm hanc pmissionem dicit canõ q̃ ea que permittimus non approbamus · vt·xxxi· ·q·i·hac ratione · et sedm hanc permissionẽ dicit decere ·q̃ multa tolerantur que si in iudicio deducerentur cassarẽtur·vt ex de pben · cũ iã diuum·Jo ·

b ¶ Qui cetẽ· ꝗ nũqd iudex eccĩasticus pt taliter dictare sententiaz i causa sanguinis cũ nec causis sanguinum possit interesse vt·xxiij·q·viij·hns a quibo·ꝗ dic q̃ iudex ecclesiasticus pt dicere ius interrogãti ꝗ nõ pt istud p̃cipe vel ofulẽ vt·v·q·vl·delatori· ·xxiij·q·vl·pessimã·hodie videt correctũ ex de excess·pla·ex litteris·

l ¶ Fecerit·vt de pe·di·i·si quis cũ telo· k ¶ Eius·i·legis·

l ¶ Premio·i·pmissione· m ¶ Moderatur·passiue·

n ¶ Aut precipit·hoc respicit superius· Di· ·iiij·

QAusa·hic intitulatur quarta distinctio in qua ostendit quare leges sint inuente·sedo ostendit que sint considerandaꝝ in constituendis legibus·vltimo ostendit quasdam leges esse abrogatas p contrariam consuetudinem·

FActe·coherceatur · nam p leges nemo cogitur bene facere sed male facere ꝓhibetur vt·xxiij·q·v·ad fidem·v·si igitur·

q ¶ Tuta·i·vt bomi inter malos q̃ete viuãt vt·xxiij·q·v· nõ frustra·

ORit aũt honesta·qꝛ in iure nõ tam ofide· et ex in ꝓhe·in pn· ratur iusticia q̃ honestas·xxxv·q·iij·porro·ff·de ritu nup·semp·

s ¶ Iusta·aliter enim non est ius nisi sit iustum vt supra · di·i · ius generale · t ¶ Possibilis · quia si ex impossibilitate legem quis transgrederetur·frustra imputaretur ei ad penam ·vt ·xv·q·i· non

Omnes hxe species secularium leguz ptes sunt·sed qꝛ cõstitutio alia est ciuilis alia ecclesiastica·Ciuilis vero forense vel ciuile ius appellatur quo nomine ecclesiastica ostitutio appellet videamꝰ· Eccĩastica ostitutio canonis noie cẽset· ¶ Quid aũt canon sit·Isidorus i·vi·libro ethimologiarũ declarat dicens·Quid sit canon

CAnon grece latine regla nũcupat· Vnde regula dicat·

REgula autẽ dicta ẽ·eo q̃ recte ducit·nec aliquãdo aliorsum trahit·Alij vero dixerũt regulam dictã·vel q̃ regat·vel normam recte viuẽdi p̃bet·vel quod distortum prauũqz est corrigat· ¶ Porro canonũ alij sunt decreta põtificũ alij statuta cõciliorꝝ· Conciliorum vero alia sunt vniuersalia·alia prouincialia·Prouincialium·alia celebrantur auctoritate romani põtificis pñte videlicet legato sancte romane eccie · Alia vero auctoritate patriarchaꝝ vel primatũ vel metropolitanorꝝ eiusdẽ pumcie ·Hec q̃dem de generalibus regulis intelligẽda sunt· Sunt autem quedã priuate leges tam eccĩastice q̃ seculares que priuilegia appellantur · De quibo in·v· libro ethimologiarum ysidorus ait· Quid sit priuilegiũ

PRiuilegia sunt leges p̃uatorũ q̃si priuate leges·Nã priuilegiũ idꝰ dictũ est q̃ in priuato feratur· ¶ Officium vero secularium siue ecclesiasticaꝝ legum est·precipere qd necesse est fieri · prohibere qd malum est fieri ·permittere vel q̃dam illicita·vt premium petere·vel quedam illicita ·vt dare libellũ repudij ne fiant grauiora· Vnde i eodem libro ysidorus scribit dicens·

Quid sit officium legum·

OMnis aũt lex aut pmittit aliquid vt fortis vir petat premiũ·aut vetat vt sacraꝝ virginum nupcias nulli petere liceat · aut punit vt qui cedem fecerit capite plectatur · Eius enim premio aut pena vita moderatur humana·aut precipit·vt diliges dñm deum tuum·

QAusa vero D III constitutionis legum est · humanam cohercere audaciam·et nocendi facultatem refrenare ·sicut in eodem libro ysidorus testatur dicens·

Quare leges sint facte·

EActe sunt autẽ leges vt eaꝝ metu humana coherceat audacia tutaq̃ fit inter improbos innocẽtia·et i ipsis improbis formidato supplitio refrenet audacia et nocẽdi facultas· ¶ Preterea i ipsa ostitutõne legum maxime qualitas cõstituẽdaꝝ est obseruanda vt contineant in se honestatem· iusticiam·possibilitatem · conuenientiam et cetera omnia q̃ in eodem libro ysidorus enumerat dicens·

QRit Quale aũt debeat esse lex

autem lex honesta ·iusta·possibilis·

et sedm hanc ratõnem·Secũdo modo q̃ contra constitutiones humanas induigetur · vt contrahere in quinto gradu vt ·xxxv ·q·iij · quedam·Et hec ẽ vera pmissio et dicitur absoluta permissio·Terciõ modo dicitur illicitũ pmitti· vt maius illicitũ vitetur·vt omessationes die dominico vt ·iiij· di·demq̃·Et permittitur adulterium ne fiat homicidium vt·xxxiij·q· ·ij·si qd verius·et hec dicitur cõpatiua pmissio·Sz potius appellatur tolerãtia q̃ pmissio et ꝛm hanc pmissionem dicit canõ q̃ ea que permittimus non approbamus · vt·xxxi· ·q·i·hac ratione · et sedm hanc permissionẽ dicit decere ·q̃ multa tolerantur que si in iudicio deducerentur cassarẽtur·vt ex de pben · cũ iã diuum·Jo ·

b ¶ Qui cetẽ· ꝗ nũqd iudex eccĩasticus pt taliter dictare sententiaz i causa sanguinis cũ nec causis sanguinum possit interesse vt·xxiij·q·viij·hns a quibo·ꝗ dic q̃ iudex ecclesiasticus pt dicere ius interrogãti ꝗ nõ pt istud p̃cipe vel ofulẽ vt·v·q·vl·delatori· ·xxiij·q·vl·pessimã·hodie videt correctũ ex de excess·pla·ex litteris·

l ¶ Fecerit·vt de pe·di·i·si quis cũ telo· k ¶ Eius·i·legis·

l ¶ Premio·i·pmissione· m ¶ Moderatur·passiue·

n ¶ Aut precipit·hoc respicit superius· Di· ·iiij·

QAusa·hic intitulatur quarta distinctio in qua ostendit quare leges sint inuente·sedo ostendit que sint considerandaꝝ in constituendis legibus·vltimo ostendit quasdam leges esse abrogatas p contrariam consuetudinem·

FActe·coherceatur · nam p leges nemo cogitur bene facere sed male facere ꝓhibetur vt·xxiij·q·v·ad fidem·v·si igitur·

q ¶ Tuta·i·vt bomi inter malos q̃ete viuãt vt·xxiij·q·v· nõ frustra·

ORit aũt honesta·qꝛ in iure nõ tam ofide· et ex in ꝓhe·in pn· ratur iusticia q̃ honestas·xxxv·q·iij·porro·ff·de ritu nup·semp·

s ¶ Iusta·aliter enim non est ius nisi sit iustum vt supra · di·i · ius generale · t ¶ Possibilis · quia si ex impossibilitate legem quis transgrederetur·frustra imputaretur ei ad penam ·vt ·xv·q·i· non

ē·xxiij·di·q·iiij·nabuchodonosor·v·vasis ire·ff·qn·ap·sit·l·i·§·dies·
aūt·

a ¶ Secm naturā·i·naturalē rōz·s·di·i·ofuetudo·ff·de bo·dāp·

b ¶ Cōsuetudinē prīe·qz si ē otra ofuetudinē im- ·l·de portōibz·
habitantiū p otrariā ofuetudinē abrogatur ĩ·e §·leges·et·c·statui=
mus·Item quia consuetudo interptatur legem·vt ex de·v·sig·abba/
te·ff·de legibus·cum de consuetudine·et·l·si de interptatione·

c ¶ Loco·quia ī aliquibz locis aliqua statuuntur·q̄ alibi nō recipiēt·vt·xxxi·di·ante·7·c·aliter·Itē ī iur ostituēdo osiderāda ē vicinitas loco·z vel remotō·ut·lxiij·di·cū lōge

d ¶ Tempi·oia enī dēt conuenire tempoibz suis·vt·xxiij·q·iiij·si eccia

e ¶ Necessaria·qz non nisi ī stāte necitate ius statui debz·vt·x/xix·di·regule·ff·de ostitu·m rebz·

f ¶ Vtilis·qz in utilis esset abiciēda·lxviij·di·corepi·xij·di·omnia·

g ¶ Maifesta·iiij·q·iij·v·Itē·in te

h ¶ In castibz ptōne·ne quis ca/ptōse possit eā interptari·vel etiaz ne alicui laqueus paretur per eam·xxvij·q·i·de viduis·Jo·

i ¶ Priuato·tūc enī esset pulegiū

¶ Nisis·iudicent·cum g papa vult odere canones·epi possūt otradicē·et dicere canō iste non cōuenit ofuetudini religionis nre·vt·s·c·pr·Sz nūq̄d potius stabit sentētie aplici·vel oim epōz·Videt q epōz·quia orbis maior ē vrbe·vt·xciij·di·legimus·ar·q sentētia pape pualet·vt·xxxv·q·ix·veniaz·nā etiā error pncipis ius facit vt·ff de suppl·leg·l·iij in fi·Dicas q sentētie pape stabit otra omnes·ix·q·iij·nemo·et·c·q̄nta·misi otra fitē dicceret·xxv·q·i·fūt quidā·

secm naturā·secm ofuetudinem patrie·loco tēpoziq̄z oueniens·necria·vtilis·Manifesta quoq̄z ne aliquid per obscuritatem in captione contineat·nullo priuato omodo·sed pro omuni ciuium vtilitate conscripta·

¶ Ideo autem in ipa constitutōne ista osiderāda sunt·quia cum leges instituite sunt non erit liberum iudicare de ipsis·sed oportebat iudicare secm ipsas·¶ Vnde augustinus ait in libro de vera religione·

De legib9 tūc ē iudicandū cū instituuntur non cum instituite fuerint·

In istis tpalibz legibz quāq̄ de hijs homines iudicent cum eas instituunt·tamen cum instituite fuerint ac firmate·non licebit iudici de ipsis iudicare sed secm ipsas·

¶ Leges instituuntur cum pmulgantur·firmātur cū moribz vtētiū approbātur·Sicut enī moribz vtētium in cōtrariū nōnulle leges hodie abrogate sunt·ita moribz vtētium leges ipe ofirmantur·Vnde illud thelesphori ppe qui decreuit·vt clerici generalit a quinquagesima a carnibus et delicijs ieiunent·quia moribz vtētiū approbatum nō est·aliter agētes·transgressionis reos nō arguit·¶ Telesphorus romane vrbis archiepiscopus omnib9 epis

Septē ebdomadib9 a carne et delicijs ante pascha clerici abstineant·

Statuimus vt septem ebdomadas ante sanctum pascha omnes clerici in sortem domini vocati a carne ieiunēt·q̄a sicut discretadebet esse vita clericoz a laicoz cōuersatōne·ita et in ieiunio debet fieri discretio·Has ergo septem ebdomadas omnes clerici a carne et de=

¶ Non licebit·ar·qd semel approbatū ē·ammō nō pt reprobari·vt·viij·q·ij·dilectissimi·et·c·licet·et·xxxij·q·v·horrendus·Jo·misi ex noua causa·ex de offi·dele·c·insinuante·

m ¶ Abrogate·abrogare ē in totū tollē legē·derogare ē ꝓ pte legi detrahē·vt·ff·de v·sig·derogat·Sz q̄lit pt populus abrogare canonē cū nō possit odē canonē·maxie exquo tota ptās translata ē in principem·ff·de osti·pn·l·i·Sz dic q nō pt abrogare ñ p expressum osensū pape·vt ex de pben·cū iā dudū·licet quidā dixerint q sufficeret sola sciētia pape·Jo·Sz credo q cōsuetudo ratōnabilis et pscripta tollit legem·vt ex de cōsue·c·vl·7 sine pncipis sciētia·Difficile enī esset

Statuimus·vt septē istis eū omnes ofuetudines q̄ huāt scire·b·

duobz·c·obstat ĩ·de consē·di·iij·a sacerdotibus·vbi q̄dragesima precipitur seruari·q̄ ad numerū q̄nquagesime·Sz dic q istud·c·nō tenet·qz hodie quinquage·nō seruat·cū ipa celebret post pascha·Jo·

¶ Clerico·z·alias viles reputantur·vt·i·q·i·vilissimus·

Quadragesima nl·no- =tes q quilibet ordo ecciasticus dz di
Demiq̄z dignitas·hicha- gnitas·siue honor·vt·i·q·i·repiunt·

licijs ieiunent·et ymnis et vigilijs atq̄z oratōnibz inherere die noctuq̄z studeant·¶ Item ambrosius in libro hmonū·

Septimā ebdomadā thelesphorus q̄dragesime addidit·

Quadragesima sex septianas habz·cui addidit thelesphoriq̄ pōtifex septimā ebdomadā·et voca tū est hoc tempus quinquagesima·

¶ Quod similit de eo capitulo est intelligēdum qd beatus greg·augustino angloz epōz scripsit dicens·

A quinquagesima ieiunādi sumāt ꝓpositum quos ecciastici gradus di

Demiq̄z sacē- **gnitas exornat·**

dotes et diaconi 7 reliq̄ quos dignitas ecciastici gradus adornat a quinquagesima ꝓpositū ieiunādi suscipiant·quo et aliquid ad pensum sancte institutōnis adiciant·et eoz qui in laicali ordine consistunt obseruantiam sicut loco ita religōe precellant·¶ De ipa vero die dominica hesitamus quid nam dicēdū sit·cū oms laici et seculares illa die plus solito et ceteris diebus accuratius cibos carnium appetāt 7 misi noua quadā auiditate vsq̄z ad medias noctes se ingurgitent·nō alit se huius sancti temporis obseruatōnem suscipe putāt·Quod vtiq̄z non rationi sed voluptati hymno cuidā cecitati mentis ascribenduz est·Vnde nec a tali consuetudine auerti possunt·et ideo cum venia suo ingenio relinquendi sunt·ne forte peiores existant si a tali consuetudine prohibeantur·Vt enim ait salomon·Qui multum emungit elicit sanguinem·Et post pauca·¶ Par autem est vt qui hijs diebus a carne animalium abstinemus·

Qñq̄z sectares potestates dicuntur digtates·vt·xxiij·q·v·administratores·Qñq̄z ostā/tes hoies dicūtur habere digtatez·secm q hui dicuntur hre digtatez·vt·ff·d vsufru·l·sed 7 si q̄d·§·i·Ex hoc patet clericos nō esse ꝑuatas psonas·cū ille sole dicantur priuate psone que non habent digmitatē·vt·xxiij·q·i·q otra·ex de ꝓp·sedes·i

¶ Ad pē glosū·i·ad quātitatē vt sint due ptes

¶ Loco·id est digmitate·et est hic ar·q qui pce/dit aliū digmitate dz eū pcedē ī alīs vt·i·q·i·vilissim9

¶ Dñica·Jo·carnisprium·

¶ Hesitamus·non quid iuris sit sed quid statuendū sit·ne scādalū oriat·vt·C·de testa·l·oim·i·q·ij·c·

¶ Secēpiculares·et ꝓ id ē

¶ Cōsuetudie·ar·q cōsuetudo·excusat in delictis vt hic et·xxxij·q·iiij·obiciūtur·et ex de tpi·or·sane·Sz otra·ofuetudo nō imminuit peccatū·§ auget·vt·xxiiij·q·i·scisma·xxxij·q·vij·Flagicia·ex de symonō·sat·ex de consuetudi·cum tanto·imo consuetudo veniale pcēm facit mortale·vt·xxv·di·§·criminis·So·ofuetudo excusat a pena tēporali sed non gehennali·lxiij·di·salomitane·

¶ Venia·pene nō culpe·Quid ē ergo q dicitur alibi nunq̄ veniā esse dandaz misi pe/nitenti·vt·xxiiij·q·ij·legatur·quod intelligas de venia pene·et nō de venia culpe·tolerat ergo gregorius·tale crimen propter periculū scismatis vel scandali·Vnde non est dicendum q ignoscatur eis·licet nō puniat eos propter multitudinem vel scandalum·sustinenda enim sūt crimina ratione scandali vel scismatis·vt·xxiij·q·iij·non potest·et ratione multitudinis·vt·l·di·vt constitueretur·hodie non toleratur·vt extra de vi·et ho·cleri·a crapula·

¶ Peiores·hic ē cōpatiua pmissio·

¶ Sanguinē·sic qui mustū corrigit offendit·xlv·di·cū beatus·et alibi dr·noli esse nimiū iustus·vt de pe·di·i·serpens·ij·q·vij·§·de hijs·

¶ Par·i·equū et iustum·

a ¶ Ab omnib⁹ · quasi diceret · exquo caro ꝓhibetur ergo omnia que a carne procedūt · b ¶ Sementinā · i · semē · c ¶ Sūptuosiora · sed paruos pisciculos potest omedere · vt j. lxxxij · di · presbiter · d ¶ Alioquin ar · q exquo conceditur vnum et omnia similia intelligantur esse concessa · vt j. di · ꝓxima ad eiꝰ · et · xxvij · di · q interrogasti · et · xxij · q · ij si ꝗs p testamētū e ¶ Cōscripta · nā et qui exhortatur mandatoris opera nō fungitur · ff · de hijs qui no · in fa · ob hec verba ·

Di · v ·

HEc que in hac quinta distinctōne incipit assignare differentias iuris natural' ad alia iura · Notādū ergo q ius naturale i quatuor differt ab alijs iuribꝰ · i origine · dignitate · āplitudine · et sentētie rigore · In origine differt · qr cepit ab exordio rationalis creature · vt insti · d rer · diui · ¶ · cōmodius · Sed alia iura ortū habent ab inuentōne hoīm j. di · vi · ¶ · vl · Dignitate differt · qa h̄ ius nullā patit̄ immutatōz · insti · de iur · natu · ¶ · penul' · Nā si qd ē otrariū iuri naturali illd̄ in quū ē · s · di · i · ius naturali · in fi · Itē amplitudine · quia iure naturale oia fūt omunia · sed h̄ nō ē alio iure Itē sentētie rigore · qr otra ius naturale nulla fit dispensatio · sed aduersus alia iura sepe fit · · xxi · q · i · ¶ · vlti ·

e ¶ Cepit enī · p intelligentiam nō p essentiā · imo verius p̄t dici q cepit quo ad vsum · qa ius naturale · i · naturalis eqtas aeterno fuit · ñ velis intelligē de iure diuino · illd̄ enī prius fuit q̄ esset redactū i scriptis · f ¶ Sz immutabile · qꝰ ad p̄cepta r prohibitiones · vt di · vi · ¶ · vlti ·

g ¶ Sz cū ius naturale · obicit oē id qd̄ dixit q ius naturale non mutatur · et probat p tria · c · sequētia q mutetur · Solutionem ponet j. di · ꝓx · ¶ · hijs ita · et est talis obiectio magistri · Puerpera et menstruata vsqz ad certum tempus prohibebatur intrare ecclesiam · sed modo neutra prohibetur · et hec prohibitio est de iure naturali · ergo ostat q ius naturale sit variatum quia tot diebus mortuus est partus ante infusionem anime · sed fetus femineus · lxx · diebus vt dicitur a medicis · Sed videtur q tempe quo concipit deberet abstinere · sed ratione dubitatōnis sexus est quia nescitur quo tempe concipit · Item quia nescitur vtrū masculū vel feminam pariat ·

h ¶ Quadraginta · ab omnib⁹ quoqz q̄ semētinā trahūt originem carnis ieiunemus · a lacte caseo et ouis · Et post pauca · Ceterū pisciū esus ita xp̄iano · relinquit · vt hoc ei infirmitatis solatiū nō luxurie pariat incēdiū · Denicqz qui a carne abstinet neq̄quā sumptuosiora marinaꝝ beluaꝝ cōuiuia ꝓparet · Vinū ergo ita bibere ꝓmittim̄ · vt ebrietates omnino fugiamꝰ · alioquin restat vt oia q̄ corpi libēt similit̄ faciamꝰ · ¶ Hec et si legib⁹ ostituta sunt tñ qr oūi vsu approbata ñ sunt se nō obfuātes trāsgressiōis reos nō arguūt · Alioq̄n hijs nō obedientes ꝓprio p̄uarētur honore · cū illi qui sacris nesciūt obedire canonib⁹ · penitus officio iubeantur carere suscepto · nisi forte quis dicat · h̄ nō decernēdo esse statuta sed exhortādo oscripta · Decretū vero necessitatē facit · exhortatio aūt liberā voluntatē excitat ·

partū baptizari ꝓhibetur · ¶ Vnde eidē augustino greg · scribit dicēs ·

Mulier emixa grās actura ecclesiaz intrare hora eadem non prohibetur

QVm emixa fuerit mulier post quot dies eccīam intrare debeat testamenti veteris preceptōne didicisti qr ꝓ masculo trigintatribus diebꝰ · ꝓ femina aūt sexaginta sex diebus debet abstinē · qd̄ tñ sciēdum est quia in misterio accipitur · nam si mulier eadē hora qua genuerit actura gratias intrat eccīaz / nullo pondere peccati grauatur · Voluptas enī carnis non dolor in culpa est · In carnis aūt omixtōne voluptas est / in prolis partu dolor et gemitꝰ · Vnde et ipi p̄me mulieri dicitur / in doloribus paries · Si itaqz emixam mulierem ꝓhibemus intrare ecclesiam · ipam ei penā vertimus in culpā · ¶ Item · Mulierē emixā vel q ab ea genitum est eadem hora nihil prohibet baptizari ·

BAptizari aūt vel emixā mulierē vel h̄ qd̄ genuerit / si periculo mortis vrgetur vel ipsa eadez hora qua gignit / vel eadem i qua natum est / id quod gignitur nullo modo prohibetur · ne dum adhuc tempus ad prebendum redemptionis misteriuz queritur · interueniente paululum mora inuenire non valeat quod redimatur · ¶ Item augustinus ·

Anteq̄ puer ablactetur vel mater purificetur ad eius cōcubitum vir non accedat

AD eius vero cubitū vir suus accedē non debet / quousqz qui gignit̄ ablactetur · p̄ua tñ osuetudo in cōiugatoꝝ moribꝰ surrexit ut filios suos quos gignūt / nutrire mulieres otemnant eosqz ad nutriendum alijs mulieribus tradant · quod videlicet ex sola carnis incōtinētia videtur fuisse inuētū · qr dū se otinere nolūt despiciunt lactare quos gignūt · Hee itaqz q̄ filios suos ex p̄ua consuetudie alijs ad nutriendū tradūt nisi p̄ us

m ¶ Quadraginta · quia tot diebus mortuus est partus ante infusionem anime · sed fetus femineus · lxx · diebus vt dicitur a medicis · Sed videtur q tempe quo concipit deberet abstinere · sed ratione dubitatōnis sexus est quia nescitur quo tempe concipit · Item quia nescitur vtrū masculū vel feminam pariat ·

n ¶ Si mulier · q / dam libri habent cū emixa · sed illud est palea vsqz ad hunc locum ·

m ¶ Nullo pondere · h̄ nōne i brocardo legit̄ i p̄nialitheorum q femina post ptū masculi abstinebat trigintatribus diebꝰ ab ingressu eccie · sed post ptū femine · sexaginta sex · et si ante intrauerit tot diebus penitebit in pane et aqua quot diebus intrauerit eccīaz · Et qui illis diebus o miscetur ei decem diebus penitebit in pane et aqua · Item consuetudo est contraria illis capitulis · g g · Sz illd̄ theorum intelligas de ea que nō ex deuotōne intrat · vel de illa q̄ sine necessitate intrat · Sed verius credo q p̄t intrare siue fit necitas siue non · vt ex de purifi · post ptum volens · Consuetudo tñ in otrarium se habet · Io ·

n ¶ Penaz · afflictis · n · nō debez ad di afflictio · vt · vij · q · i · cum pcussio Istud tam̄ fallit · quia corrupta per violentiā nō cōsecratur · xxvi · di · acutius · et · xxxij · q · v · ille autez · et mutilati membris non promouent̄ · vt · l · v · di · per totum · sed illud ꝓter defectum misterij et reuerentiam sacramētoꝝ ·

BAptizari · mora · ar · q mora ē vitanda vbi timetur periculuz vt · xxviij · di · de si racusane · et d̄ cō · di · iiij · ne quod absit · ar · oē · ff · d̄ iudi · l · si debitori · et de solo · l · diū · so · illud in contractibus · istud in periculo anime ·

AD eius · ablactetur · tēpus ablactōnis h̄ tempus appellatur post partum qñ mulier abundat nimis lacte · et nisi extraheretur per puerum oporteret ipam infirmari · ideo autē ꝓhibē illis temporibus

commisceri cū eis·quia ex tali coitu nascuntur morbosi et leprosi· Sed quid si mulier petat debitum a viro tempe menstrui vel tempe purgationis·dico q̃ nō reddet ei debitū nisi timeretur eius fornicatō·xiij· di·duo mala·Item si vir petat debitum tpe menstrui a muliere ·mulier negabit et exponet ei causam·ff·de solutionib·l·dicimus· a ¶ Prohibentur·i·sub forma ꝓhibitionis dissuadentur·sic exponunt quidā ·xx viij·q·i·sic re·

a ¶ Inuita · ꝑ ē regulare vt qd quis inuitus patitur non afferat ei ꝓiudiciū·vt hic ⁊ ·l·di·ꝑsbiteros ·⁊ ·C·de insti·et sub sti·l·i·et·C·d ap ꝑses·ar·otra ⁊.lv· di·c·vl·xlix·di·c· vlti·C·de odi·in fer·legatū ·so· vt dicta lege·C· d in sti·l·i·Item ar·q q fiūt ab inuitis ⁊ no lētib imputari ñ debent·vt d o·di· ·v·discipulos·xv· ·q·i·aliquos·et·q vi·c·i·⁊·xxxi·q·ij lothdarius·Io·So si aliqs cogit co/ actōe absoluta ali quid facere cōtra dñm ·non imputa tur ei quo ad deū· secus si oditionali coactōne·vt ex q metus causa·c· sa cris·l·di·presbite ros·In cōtractib si aliqs cogitur p metū qui debuerit cadere in ostantē virū nō imputabi tur ei· vt ex q me tus causa ·ad audi entiam·ñ sua cul pa inciderit in ta lez metū·vt·ff·q metus causa·si mu lier· Sed in ordmi bus secus · nam si quis p vim muti latur ꝓmoueri ñ ꝑt ·vt ex d co· vici·expo fuisti· et corrupta per vim non osecrabitur i ter vgines·vt ·xxxij·q·v·ille·⁊ ꝑ fit ꝓpt reuerētiaz sacrorꝫ ⁊ defectū ministerij·Sic mi chi·B·brixien ·vi det distinguēdum

e ¶ Vni persone· ar·quod vni per sone oceditur·p o sequens alijs vide tur concessum·sic ·s·di·iiij·deniq·in m fi·et ꝑ verum ē vbi de iure omuni aliquid oce ditur·secus si ex ꝓuilegio·vt·xvi·q·i·huic·et·viij·q·i·petisti·

b ¶ Agnoscere·otra ⁊.xxij·q·ij·cū humilitatis·dic q̃ quilibet ꝑt di cere se peccatorē dū tñ nō credat otrariū·de pe·di·iij·huic·et di· ij·sic

c ¶ Sme culpa·ar·q nō semper imputatur factum vbi emm· culpa precedit·xv·q·i·sane· Di·vi·

Qbia vero·hic intitulatur·vi·distinctio·in qua q̃ fecerat men tionem de superfluitate nature digreditur a principali pro posito agens de nocturna pollutione· Ostendit ergo auctorita te greg·quib modis otingit et ex quib causis·quanto sit peccatū et q̃ non·postea rñdet obiectiom facte in premissa distinctione·in illo·ꝗ· dijs ita·Secundum quosdaz nocturna pollutio vel illusio que procedit

ex infirmitate nō ē pcēm etiā veniale·maxime cū sit pena ⁊.c· ꝓx·ibi ommino hec pollutio vel illusio nō est timenda·quia animus ⁊c·Illa ve ro que procedit ex crapula est veniale peccatuz·vt ⁊.c· ꝓx·ibi habet exinde animus aliquem reatū·similiter illa que ꝓuenit ex cogitatio/ ne precedenti·peccatū est·ꝗ distingue·quia si illa cogitatio non ꝓcess/ sit ad consensū·pollutio ex ipa ꝓueniēs veniale pcēm ē·si vero ꝓcess= sit·tūc ē mortale· sēdm opinionem istorum accidit q̃ aliqs nesciēs pec= cat mortaliter ·et venialiter·et ope ratur etiā bonū et meret vitā eter= nam· quia si cor= pus dormit ani= ma vigilat· Vnde illud cor meū vi= gilet ad te deus · Idem ī furioso di cunt si culpa sua deuenit ad furo= rem ·ar·xv·q·i·si quis institutōes · imo nesciens pec= cat ·xxxij ·q·vij· quēadmodu ·ar· otra·ff· de acē·et ob·ex maleficio · ·ꝗ·si quis absens· vbi dicit q̃ nesci entes nō peccant· Alij dicūt q̃ dor= miens non peccat ·xv·q·i·si occupis/ cōtia et ·c·aliqs · dormiēs enim fu= rioso opatur · ff · de acquir·pos·l·i· ·ꝗ·adipiscimur·et ita nec peccat ·Si ergo in nocturna pollutione homo nō venit ad osen= sū·nullo modo pec cat·si vero puenit peccat mortaliter sēdm istos·nisi fō te imaginetur cū vxore ꝓpria·quia tunc dirigit affe= ctū in vxorē et nō peccat mortaliter hāc vero opinio/ nem fouet·h·⁊ ꝓ batur ⁊.e·di· non ē·ibi· luxurie ⁊c· Sed hoc nō est ve rū q̃ nullo modo peccat nec venia= liter nec mortali= ter vt ⁊.c· ꝓx· et ·xv·q·i· aliquos· Sz otra ꝑorem o= pinionem obici= tur· quid si cogi= taui turpiter sed ā te q̃ dormiui sta/ tim penitui·post polluor in somno·peccaui vel nō·et videt q̃ sic· Ren= deo licet otritus sim tñ vestigia remanēt et reliqe·sic in liberto vesti= gia huitutis·vñ patron ei succedit·insti·de suc·lib·ꝗ·sed nra·sicut et in furiosis mrimoniū manet ꝓpt reliqas ꝑōis volūtatis·ff·de hijs qui sui·vel al'·iur·fūt·l·patre furioso·imputetur g̃ michi saltē si iniciali ter turpiter cogitaui.

corpus dñi quilibet accipe valeat· vel si sacerdos sit sacra misteria cele brare· De hijs ita scribit beatus greg·augustino angloꝫepo

De multiplici genere illusionis·

Testamentū veteris legis hūc pollutum esse dicit · nisi aqua lotus fuerit · eiqz vsqz ad vesperam intrare ecclesiam non conceditur · Nd tamē ꝑplus spūalis aliter intel ligens quasi p sommiū eū illudi re= putat qui tēptatus immūdicia ve= ris imagimbus in cogitatione im= quinatur · sed lauandus est aqua vt culpaz cogitationis lacrimis ab luat·et nisi prius ignis temptatio= nis recesserit reum se quasi vsqz ad vesperū cognoscat·Sed ē in eadem illusione necessaria valde discretio · qua subtiliter pēsare debeat ex qua re accidat menti dormientis · Ali= qndo enī ex crapula·aliquādo ex na ture sue supfluitate vel īfirmitate · aliqñ ex cogitatione otingit pollu= tio·Et quidē cum ex nature supflui tate vel infirmitate euenerit·omni= no hec illusio nō ē timenda·qr hanc animus nesciēs ptulisse magis dolē dus est q̃ fecisse · Cum vero vltra modum appetitus gule in sumēdis alimentis rapitur·atqz idcirco hu= morꝫ receptacula grauantur · ha= bet exinde animus aliquez reatū nō tñ vsqz ad ꝓhibitōz sacri misterij percipiendi· vel missaꝫ solēnia cele brādi·cum fortasse aut festus dies exigit aut exhibere misterium pro eo q̃ sacerdos alius deest·ipsa neces sitas opellit·Nam si adsunt alij qui implere misterium valeant · illusio p crapulam facta a pceptōne sacri misterij prohibere nō debet · sed ab tēpus purgationis transierit viris suis non debent admisceri· Quippe et sine partus causa cū in mēstruis consuetis detinentur viris suis mi= sceri ꝓhibentur·ita vt morte lex sa cra feriat si q̃s vir ad mulierē men struatā accedat· Que tñ mulier dū ex cōsuetudine menstrua patiē pro hiberi eccīaz intrare nō debet Quia ei nature supfluitas in culpā repu= tari non valet · et per hoc q̃ multa patitur iniustū ē vt ecclesie ingres su priuetur· Nouimꝰ namqz q̃ mu lier q̃ fluxū patiebatur sanguinis· post tergum domini humiliter veni ens vestimenti eius fimbriam teti= git·atqz ab ea statim sua īfirmitas recessit · Si ergo in fluxu sangui= nis posita laudabiliter potuit domi= ni vestimētū tāgere·cur q̃ mēstrua patitur sanguinis ei non licet eccle siam intrare · Si enī ea bene ꝑsump sit q̃ vestimētum dñi in languore po sita tetigit·quod vni persone infir= manti ocedit· cur nō ocedatur cun ctis mulieribꝫ que nature sue vicio infirmant· Sancte aūt omunionis misteriū in eisdē diebꝫ pcipe nō de= bet ꝓhiberi · Si autē ex veneratōne magna pcipe nō ꝑsumit·laudanda est·sed si pcepit·nō est iudicanda · Bonaꝫ quippe mentiū est·etiā ibi culpas suas agnoscē vbi culpa non ē·quia sepe sine culpa agitur quod venit ex culpa·Vnde etiā cum esuri mus sine culpa omedimus quibꝫ ex culpa primi hominis factum est vt esuriamus · o VI

Qbia vero de nature super= fluitate sermo cepit habe= ri·queritur an post illusio= nem que per sommium solet accidē tim penitui·post polluor in somno·peccaui vel nō·et videt q̃ sic· Ren= deo licet otritus sim tñ vestigia remanēt et reliqe·sic in liberto vesti= gia huitutis·vñ patron ei succedit·insti·de suc·lib·ꝗ·sed nra·sicut et in furiosis mrimoniū manet ꝓpt reliqas ꝑōis volūtatis·ff·de hijs qui sui·vel al'·iur·fūt·l·patre furioso·imputetur g̃ michi saltē si iniciali ter turpiter cogitaui.

Testamētū·in leuitico legit dñm dixisse si fuerit hō pollutus nocturno semie egrediat ex castra et non re/ uertat vsqz ad vespaz donec laueē·et post sol occasū reūtat ad castra ꝑ greg·ꝑ exponit et retorqueē ad illos q̃ polluūtur mēte· b ¶ Hunc hūc tñ morē talem de quo q̃ris adhuc romani seruāt·vt·xxxiij·q·iiij· vir cū ꝓpa vxore· i ¶ Immūdicia·i·immūda cogitatōe·k ¶ Imagi nibꝫ·cū videt mulierē ⁊ delectat i ea l ¶ Aq·i·pnia· m ¶ Ad vespā

·i·quousq; recesserit ignis tēptatōis· a ¶ Pertulisse·q̄si diceret potius intelligit· tūc pati q̄ facere· b ¶ Reatū·i·veniale peccatū·et ideo non prohibet a sumptōne eucharistie·sed prohibet a confectione nisi sit necessitas·

c ¶ Necessitas·q̄ legem non habet vt·de o·di·i·sic·

d ¶ Humilit·ergo osilium est·bn̄ eni celebrare potest si vult· Nam ꝓ leuibus criminibus non abstinebit sacerdos a celebratione missarum·Sed pro talibus abstinebit ꝓ quibus possit excōmunicari ·vt de cō·di·ij·si nō fūt·et·c·cotidie· Tn̄ pro quolibet mortali pcō quilibz̄ suspensus quo ad se·vt ex de cohabi·cleri·et mu·c·vlti·n̄ pegerit penitentiam ·vt extra· de temporib9 ordi·quesitum·

immolatōne sacri misterij vt arbitror abstinē debz humilit ·si tamen dormiētem turpi imaginatōne non ocusserit·Nam quidā sunt q̄b9 ita plerūq; illusio nascitur·vt eorꝫ animus etiam in somno corpis positus turpibz imaginatōnibus non fedetur·Qua in re vnū ibi ostēditur ipsa mens rea non tunc vel in suo iudicio libera·cum se et si dormientis corpore nichil meminit vidisse·tam in vigiliis corpis meminit se inglu-uiem ventris incidisse·Sm vero ex turpi cogitatōne vigilantis oritur illusio i mēte dormiētis· patz animo reatus suus·vidit eni ille a qua radice inquinatio illa pcesserit· quia q̄d cogitauit sciēs hoc ptulit nesciens·ꝓpter talē pollutōnem a sacro misterio abstinere oportet eo die·

¶ Sed pensandum est ipa cogitatio vtrū in sugestione an i delectatione·vel q̄d magis ē in peccati osensu acciderit·Tribus etenim modis impletur omne peccatum· videlicet suggestiōe delectatōe osensu·Suggestio quippe fit p diabolū·delectatio p carnē·osensus p spm̄· qr primo culpā ꝓpens suggescit·eua delectata est velut caro· adam vero velut spirit9 osenfit·Et neccaria ē discretio magna inter suggestiōz ⁊ delectatōz·et inter delectatōz atq; consensum iudicē sui pfidere animū Cū eni malignus spūs peccatū suggesserit in mēte·si nulla peccati delectatio sequat pcēm oinodo ppetratū nō ē·Cū vero delectari caro cepit· tūc pcēm icipit nasci·Si aūt ad cōsensuz ex deliberatōe osentit tūc peccatū cogscit pfici·In suggestōe g̃ peccati semē ē·in delectatōe fit nutrimentum·in osensu pfectio ·Et sepe otingit vt hoc q̄d malignus spiritus seminat in cogitatione caro i delectationem trahat·nō tn̄ anim9 eidem delectationi osenciat·et cum caro delectari sine animo nequeat· spe tn̄ animus carnis voluptatibus reluctans in delectatōe carnali aliquo modo ligatur inuitus ·vt ei ex ratione otradicat nec cōsenciat·et tn̄ ei delectatione ligatus sit·sed ligatū se vehementer ingemiscit·Vn̄ et ille celestis exercitus pcipuus miles gemebat dicēs·Video aliam legē i mēbris meis repugnantē legimentis mee·et captiuū me ducētez in lege peccati que est in membris meis Si aūt captiuus erat minime pugnabat quapropter et captiu9 erat et pugnabat·Igitur legi mētis eius lex que in membris ē repugnabat·Si autem pugnabat captiu9 nō erat·Itaq; ē hō vt ita dixerim captiu9 et liber·liber ex iusticia captiuus ex delectatōne quam portat inuitus· ¶ Itē isidorus sententiarum libro ꝓmo·

Mn̄ est pcēm nocturnis imaginibus illudi·

Non ē pcēm·qn̄ nolentes imaginibus nocturnis illudimur·Sed tūc est pcēm si antequā illudamur cogitationis affectibz puenimur· luxurie quippe imagines quas in veritate gessimus· sepe dormientibus in animo apparēt sed inuoxie sunt· si non ocupiscendo occurrunt·Itez Qui nocturna illusiōe polluitur q̄uis extra memoriam turpium cogitatōnū sese psentiat inquinatū· tn̄ h̄ vt tēptareť culpe sue tribuat·suā q̄ immūdiciā statim fletibz tergat ¶ Hijs itaq; rndetur·in lege ⁊ euāgelio naturale ius otineť·non tamē quecūq; in lege ⁊ euāgelio inuenīū tur naturali iuri coherere probanť Sunt eni in lege quedam moralia pcepta·vt non occides·ꝛc· quedaz mistica·vtpote sacrificiorꝫ pcepta

Ceremonialia fūt de quibz ratio nō reddi potest · q̄re ad litterā sint mādata· vt non arabis in boue et asino·xvi·q·vij· i noua· Non feres vestem de lana et lino contextam· nō seres agrum diuerso semine·xvi· ·q·vij·i noua· Lex ergo quantum ad mortalia non recipit immutatōz sed quantū ad sacramentalia et ceremonialia mutatur quantū ad supficiem littere·sed non ob hoc dicitur esse mutatum ius naturale·quia in hijs non osistebat ius naturale quo ad supficiem littere sedm quam hec fūt mutata sed quo ad misticam intelligentiam · sedm quam non sunt mutata·sed misticus eorꝫ intellectus non ē mutatus·vnde lex non dicitur mutata·i·q·i·marchion·

e ¶ Si tn̄·i·maxie

f ¶ Non concusserit·pollutio ipa·

g ¶ Mēs rea ·q· diceret nec mens est rea in somno nec est rea post somnū cum est libera in suo iudicio · Sed tunc fuit rea·quando se ingurgitauit·Vnde manifeste hic patet q̄ homo in somno non peccat· h ¶ Libera·supple·sed prius peccauit·

i ¶ Radice·i·mala cogitatione·

Non ē peccatū·ocupiscendo·i·absq; libidine precedentis artoris·

¶ Hijs ita · hic ponit magister solutionem obiectionis quam fecerat in precedenti·di·Nos ergo cum ipo plenius distinguamus·q̄ eorum que continetur in lege alia sunt moralia·alia mistica· Moralia sunt que mores informant·et sic sunt intelligenda vt ipsa verba sonant · vt diliges deum tuū· non occides·patrem honora·De quibz notatur·xxxij·q·vij quid in omnibus· Mistica sunt figuralia que aliud significant preter id quod littera sonat· hoꝫ alia sūt sacramētalia·alia ceremonialia ·Sacramentalia sunt de quibz ratio reddi potest q̄re ad litteraz sic fuerint pcepta·vt de circumcisione et de obseruatōne sabbati·de quibus est de bap ·maiores· de osti·translato·

a ¶ Jus vero nũc ostẽdit a quo tpe cepit ius ↄsuetudinariũ et constitutõnis. et dicit ꝗ a tpe cain cepit ius consuetudinis qui pmo edificauit ciuitatẽ quã ex nomine filij sui vocauit enoch. sed ius constitutionis a moyse. b ¶ Extinctũ ius. cipe pt a septẽ. quia ad minus decẽ debent facere plebem. vt ꝗ. x. q. iij. vnio. c ¶ Corã dño. i. eoꝝ qui fũt dñi. i. pmittẽte dño. Quicqd enim fit iudito dei fit. vt. xxvi. q. v. nec mirũ. Di. vij.

Non ergo terminatur. i. nõ finitur i septẽ. sicut nec i abijssent. creati fũt decem viri. q̃ de grecis ciuitatibꝫ leges collectas transtulerũt in latinum. et eas in tabulis eburneis scripserunt postea ijdem viri accepta potestate corrigendi et interptandi leges. videntes multa deesse tabulis decem. postea duas tabulas addiderunt. et appellate sunt ille leges duodecim tabularum. qui autem fuerunt illi decem viri statim determinat psitorus dicens Fuerunt ⁊c̃.

Jus autẽ i hac septima di. ostendit quãdo et a quibus ceperũt constitutiones humane tam ecc'iasti ce q̃ seculares. Ecclesiastice ceperũt a moyse. et tẽpore moysi. seculares a diuśis et diuśo tpe cepũt. vt patet i sequẽtibꝫ. c. d ¶ Quas. nã a diuinis scripturis orñatus oĩs scie sũpsit iniciũ. vt ꝗ. xxxvij. di. § hic etiaꝫ. f ¶ Justificatõni bꝰ. id ẽ a iudicijs. legit̃ in exodo ꝗ dñs dixit p moysen filijs israhel. si emeris seruũ hebreum scilicet qui ante seruus nõ fuit. sex annis seruiat tibi. nisi annus iubileus interueniat. septimo anno egredietur liber et gratis cum quali veste intrauit. Si pus habuerit vxorẽ cũ filijs et liberis cũ vxore exeat Si dñs dedit ei vxoreꝫ cum filijs mulier erit dñi. Sꝫ si elegerit seruus manere cũ dño amore domini vel vxoris et filiorũ. offeret eũ dominus dijs. i. sac'dotibus ⁊ applicabit ad ostium tabernaculi et pforabit aurem eius subula in signum ꝑpetue seruitutis et eius seruus erit vsq; dũ viuet. vel vsq; ad annũ iubileũ. ab hac ↄstõe cepit moyses iudicia sua. vt dicitur in exodo. g ¶ Moyses. trimegistus. ꝓpt tres potẽtias. scilicet eloquentiam scientiam et virtutẽ. ꝯ quibꝫ habes. xxxvij. di. relatũ. xvi. q. i. sic viue. C. de ꝓfes. l. magistros.

de agno imolando. et alia hijs similia. Moralia mandata ad naturale ius spectant. atq; ideo nullam mutabilitateꝫ recepisse monstrantur. Mistica vero quantum ad supficiẽ a naturali iure ꝓbantur aliena. q̃ntũ ad moralẽ intelligentiã inueniũtur sibi ãnexa. ac p hoc et si ꝫm supficiem videatur esse mutata. tñ ꝫm moralẽ intelligẽtiam mutabilitatẽ nescire ꝓbãtur. Naturale ergo ius ab exordio rationalis creature incipiẽs. vt supradictum est manet immobile. Jus vero cõsuetudinis post naturalẽ legem exordiũ habuit. ex quo hoĩes ↄueniẽtes in vnũ ceperũt simul habitare. Qd ex eo tpe factũ esse creditur. exquo caim ciuitatem edificasse legitur. quod cum diluuio ꝓpter hoim raritatem fere videbatur extinctum. postea a tpe nemroth reparatũ. siue potius immutatũ existimatur. cũ ipe simul cũ alijs alios cepit opprimere. alij sua imbecillitate eorum ditioni ceperũt esse subiecti. Vnde legitur de eo in genesi. Cepit nemroth esse robustus venator coram domino id est hominum oppressor ⁊ extinctor. quos ad turrim edificandam allexit.

D VII

Jus autem constitutionis cepit a iustificationibus quas domi nus tradidit moysi dicens. Si emeris seruum hebreum. ⁊c̃. ¶ Vnde isidorus in quinto libro ethimologiarum ait.

De ↄditoribꝫ leg̃.

Moyses gentis hebree primus omnium diuinas leges sacris litteris explicauit. Foroneus rex grecis primus leges iudiciaq; constituit. Mercurius trimegistus primus leges egipcijs tradidit. Salon primus leges atheniensibꝫ edidit. Ligurgus primus lacedemonibus iura ex appollinis auctoritate ↄfinxit. Numa pompilius qui romulo successit in regno primus leges romanis edidit. Deinde cũ pp̃ls sediciosos magistratus ferre nõ posset decem viros legibus scribendis creauit. qui leges ex libris salonis i latinũ ꝯmonẽ trãslatas duodecim tabul' exposuerũt.

Nomina eoꝝ qui leges. xij. tabularum exposuerunt.

Fuerũt aũt hij apius claudius. genitius. veterius. iuliꝰ. manilius. Sculpitius. sextiꝰ. curatius. romedius. postomius. Hij decẽ viri legũ ↄscribẽdaꝝ electi sunt. leges autem redigere in libris. Primus cõsul põpeius instituere voluit sed non perseuerauit obtrectatorũ metu. Deinde cesar cepit id facere sed ante interfectus ẽ. paulatim aũt antique leges vetustate atq; i curia absoluerũt. quaꝝ ⁊ si iam nullus ẽ vsus noticia tñ necessaria videtur. Noue autẽ leges a cõstantino cesare ceperũt et reliquis succedentibꝫ. Erantq; pmixte et inordinate. Postea theodosius minor augustus ad similitudinem gregoriani et ermogeniani codicem factum ↄstitutionũ a ↄstantini tpibꝫ. sub ꝓprio cuiusq; impatoris titulo disposuit. quẽ a suo nomine theodosianũ vocauit.

D VIII

Differt etiam ius nature a consuetudine et constitutione. Nam iure nature sunt omnia ↄmunia omnibus. Qd non solum inter eos seruatũ credit̃ de quibus legitur multitudinis credentiũ erat cor vnũ et aĩa vna ⁊c̃. verũ etiam ex p̃cedenti tpe a philosophis traditum inuenitur. Vnde apud platonem. illa ciuitas iustissime ordinata traditur. i qua quisq; ꝓprios nescit affectꝰ. Jure vero cõsuetudinis vel ↄstitutõnis. hoc meũ est. illud vero alteriꝰ. ¶ Vñ augustinꝰ ait sup iohem.

Jure diuino oĩa sunt ↄmũia oĩbꝫ iure ↄstitutõis hoc meũ ẽ illꝺ vero alterius ẽ.

Quo iure defendis villas

h ¶ Fuerunt. metu. ar. ꝗ metus verboꝝ excusat. ar. ꝗ. xxiij. q. viij. conuenior. v. mãdatur. i. ibi dic aliquod verbum in deũ et morere et ar. ff. de acq̃rẽ. hꝫꝺ. l. vi. i fi. ar. ↄtra. extra ꝗ metus causa. sacris. l ¶ Necessaria. ꝗ si nullꝰ est earũ vsus. vt qꝺ membranis occupant. vt. xix. di. si romanoꝝ. sed ideo noticia ẽ necessaria vt sciat̃ causa q̃re toleratur. C. de caduc̃. tol. l. vna. q; et ipe papa argumẽtatur ex abrogato iure. ut ex de iudi. nouit. vel est necessaria non vt ꝓbentur. sed vt reprobent̃ maledicta. vt. xxxvij di. legimus. et. c. qui de mensa. m ¶ Vocauit. hũc tñ postea immutauit iustinianus et fecit vnũ codicẽ ex tribꝫ. C. de no. co. ↄpo. v. pn. Di. viij.

Differt autem ius. in hac. viij. di. ostẽdit magister qualit' ius naturale excellat alia iura amplitudine. quia sc̃dm hoc ius omnia fũt ↄmunia. o ¶ Eos. i. ap'los. xij. q. i. dilectissi. p ¶ Nescit. mꝰ quisquis tñ diligit aliũ vt se. finxit enĩ plato quãdam rempublicam i q̃ oĩa fũt ↄmũia. xij. q. i. c. ij. q ¶ Quo iure. defendis. id ẽ petis. vel defẽden r ¶ Ju ꝺ ꝯtines re dĩno. ex hꝫ videt̃ ꝗ tñ iure humano aliqua possidean̄t ⁊ non diuino. et sic obstat ꝗ. xxiij. q. vij. c. i. vbi dicitur ꝗ iure diuino aliquid possidetur. sed nõ est ↄtrarium. imo potius ↄcordantia. quia dicitur ibi ꝗ iustoꝝ sũt omnia ↄmunia iure diuino. ⁊ bñ p̃t esse ꝗ iure dĩno aliqꝺ sit proprium. sed ideo dicit hic ꝗ iure humano possidentur possessiones. quia iura humana potissime tractant de possessionibus. sed ius

sed paucas. ff. ꝯ ordi. l. ij. et q; paucas ideo leges ꝓpter discordiã plebeiorũ cũ nobilibꝫ fere p. xxx. ãnos in desuetudinẽ

h ¶ Primus. imo primus romulus tradidit. dicitur iste primus edidit. h. i ¶ Decem viros. cũ enĩ le-

canonicū principaliter de decimis et ꝑmitijs · vel dic ꝙ stricte ibi ius diuinū sumitur pro iure canonico · sed hic ius canonicū oprehenditur sub iure humano · et habes hic ꝙ petenti restitutōnē obstat exceptio heresis · hereticis enim michil ē licitū possidere · vt · xxiij · q · v · si vos · et · q · vij · c · i · et · ij · Item est h̄ ar · ꝙ a petente restitutōem possumus querere quo iure petat · an per interdictū vel iudicis officiū · Itē ꝙ causaz petendi tenet² ex/plicare · et fm iura canonica actio sit ꝓponenda · habes ex de iud · examinata · ut ex d lib · o b · dilecti · nec ob · ex de iudic dilci · So · ego credo ꝙ causa ⁊ mod⁹ sufficiēs agēdi sit ꝓponēdus · vt sedm illū modum iudex ferat sētētiā · ex de sp · licz help · ꝙuis nō cogat actōem ꝓponē · quia etiaz secūdū leges sola cā sufficē · C · d edic di · ad · tollī · l · ij · B

a Mea ē · h̄ verba meū et suū spectant ad dominuz non ad bone fidei possessorez · vt · ff · de rel' · l · ij · §. i ·

b Gaudeatis · retinēdo possessiones · vel eas recuperando ·

c Leges · ostitutōes impatoꝝ sup rebo ecclasticis ñ valuissent ñ postea cōfirmate fuisset ab eccia · ut · xcvi · di · bñ q̄dē ·

d Possidē · hic canōes ꝑcipiūt · xxij · q · vij · c · i · ⁊ · ij

e Dignitate · h̄ ostendit qualiter ius naturale sit dignius ꝙ alia iura · Nā q̄cūqz ostitutio vel cōsuetudo ex istud ē irrita · ⁊ ad h̄ inducit oia capitula sequētia ·

Qve otra · mores · bonos ·

g Flagicia · i · q̄ si flagicia · xxxij · q · vij · flagicia ·

h Diuersitate · i · aduersitate ·

i Cōsuetudine · ar · est hic qd̄ qui vnū dicit et omnia q̄ sequūt² ex illo · vt · xi · q · iij · estimāt · ⁊ · c · sequēti · et ex d de · ⁊ · o · cū dilcūs filio · i · fi · et · ff · ꝙ metꝰ cā · l · i · Itē ar · ꝙ itē iuris ē in vno connexorū qd̄ i reliquo · vt · i · q · iij · si quis obiecerit · et · iij · q · vi · h̄ q̄ppe · Itē ar · ꝙ q̄ renūciat vni renunciat oibo q̄ sequūtur ex illo vel etiaz omnibo coherentibo · vt · lxxxi · di · si quis sacerdotū · et · i · q · i · si quis epūs · et · ix · q · ij · nullus ꝑmas ·

j Peregrini · nunquid ergo pegrini et scolares tenent² sequi cōsuetudinem illorum inter quos

ecclesie · diuino an humano · Diuinū ius in scripturis diuinis habemus · humanuz in legibus regum · Vnde quisqz possidet qd̄ possidet · nonne iure humano · Nam iure diuino dominī est terra et plenitudo eius · Pauperes et diuites dñs de vno limo fecit · et pauperes et diuites vna terra supportat · Iure igitur humano dicitur hec villa mea est hec domus mea ē hic huus meus est · Iura aūt hūana iura impatoꝝ sunt · q̄re qz ipa iura humana p impatores ⁊ reges seculi deus distribuit generi humano · Itez tolle iura impatoris ⁊ q̄s audet dicē hec villa mea ē · meꝰ est iste huus · mea est hec domus · Si aūt vt teneantur ista ab hominib⁹ iura regū fecerūt · vultis vt reticeamus leges vt gaudeatis · Itē relegantur leges vbi manifeste ꝑcepe runt impatores eos qui ꝑter ecclesie catholice omunionē vsurpāt sibi nomen xpianū · Nec volunt in pace colere pacis auctorem · michil nomine eccie audeāt possidē · Sed dicitis quid nobis et impatori · Sz iam vt dixi de iure humano agitur apostolus voluit huiri regibo · honorari reges · et dixit regē veneremini · Noli ergo dicere quid michi et regi · Quid tibi ergo ⁊ possessiōi · Per iura regū possident possessiones · dixisti quid michi et regi · Noli dicere possessiones tuas quia ipa iura renūtiasti humana quibus possessiones possidentur · Dignitate vero ius naturale similiter ꝑualet osuetudini ⁊ ostitutōni Quecūqz enī vel moribo recepta sunt vel scriptis oplxensa si naturali iuri fuerint adūsa · vana et irrita habēda sunt · Vnde aug · ait ofessionum libro secundo ·

Aduersus naturale ius nulli quic ꝙ agere licet ·

Qve otra mores hoim sunt flagitia · p moꝝ diūitate e sunt vitanda vt pactū inter se gentis aut ciuitatis cō

omorātur · ar · vid: hic ꝙ sic · vt · xij · di · illa · et · xli · di · c · i · ar · otra · quia viatores nō sortiūtur forū illius loci p quē transeunt · vt · ff · de iudic · heres · §. ij · v · nunquid · et est ar · ꝙ soli perpetuo habitantes ciuitatem obligantur lege ciuitatis · vt · ff · de pig · debitor · =humane regibus

l Imo · q · di · non est otra pactum societatis · obtempare · immo sedm pactum loci · qz in omni pactu intelligitur maioris excepta auctoritas · vt extra de iurīuīr venien=

m Gñale · tes id ē generalis lex sic m hoc facit ad ꝓposituz · qz id qd̄ deus ꝑcepit cū sit de iure naturali ꝑfertur ofuetudini vel ostitutioni ·

n Maior · ergo magis obedit monachus epo ꝙ abbati · qd̄ falsū est · vt · lviij · di · c · i · ⁊ · ij · Sed de hoc dic vt notaui · xi · q · iij qui resistit · Io ·

Mala ofuetudo · ar · ꝙ id qd̄ alias ē illicitū · ratōne cōsuetudinis non fit licitū · ar · otra · s · di · iiij · deniqz · ar · d̄ · ex de ofue · c · vl · etiā minus rationabilis cōsue · inducit ius · vt ex de imm/teg · resti · constitutus · Itē · est ar · ꝙ honesta consuetudo inducit priuilegium · vt · ix · q · iij · cōquestus · et · lxxxij · di · pluri/mos ·

p Non minus · hec septem capitula de mala cōsuetudine loquūtur ·

Veritate · ar · ꝙ veritas ꝑ iudicat opinionē · vt hic · lxxxi · di · quicūqz · et extra de biga · nup · ⁊ ex qui fil' · sunt l'mi · p tuas · et extra de purg · vul · significātibus · et ex de frigi · et maleficiis · Fraternitas · ar · otra ℣ · iij · q · vij · §. tria et extra d iur · pa · osultatōnibus · et · C · de testa · l · i ·

q Dubitz · q̄ñqz tamen cōsuetudo ꝑualet · legi · ex d consuetu · c · vlti ·

r Māifestate · p doctrinaz et per reuelationem ·

Si cōsuetudinē · dicit · ar · ꝙ verbis est inhe rendum extra de decimis ad audientiam ·

Mala consuetudo radicitꝰ est euellenda ·

Mala osuetudo nō minus ꝙ pernitiosa corrupte la vitanda est · Que nisi citius radicitus euellatur · in priuilegiorū ius ab impijs assumitur · et incipiunt ꝑ uaricationes ⁊ varie ꝑsumptōes celerrime ñ opsse p legibo venerari · et ꝑuilegioꝝ more perpetuo celebrari

t Itē aug · de vnico baptismo · libro secundo ·

Veritati et rationi consuetudo postponenda est ·

Veritate manifestata cedat osuetudo veritati · plane q̄s dubitet veritati manifestate cōsuetudinem cedere · Itē nemo osuetudinē rationi et veritati ꝓponat · quia consuetudinem et ratio et veritas semper excludit · Item greg · vij · guilimūdo auersano episcopo ·

Quelibet consuetudo veritati est postponēda ·

Si osuetudinem fortassis opponas aduertēdum est · qd̄ dominꝰ dicit · Ego sum veritas · nō dicit ego suz osuetudo · sed veritas · et

suetudine vel lege firmatum · nulla ciuis aut pegrini libidine violetur · Turpis ē enī omis pars vniuerso suo nō ogruens · Cū autem deus aliquid otra morē aut pactū quorūlibet iubet · et si nunq̄ ibi factū est tñ faciendū est · et si omissum instaurādū · et si statutū nō erat · instituēdū est · Si enī regi licet in ciuitate cui regnat iubere aliq̄d · qd̄ neqz āte ipsum quisq̄ nec ipe vnq̄ iusserat et si nō ē cōtra societatē ciuitatis eiꝰ obtēpatur ei · immo otra societatez est si nō obtēpatur ei · generale q̄ppe pactū ē societatis humane · obtēperare regibus suis · quantomagis deo regnatori vniuse creature sue ad ea que iusserit sine dubitatione seruiendū est · Sic enī i potestatibo societatis hūane maior potestas minori ad obediendū ꝓponitur · ita deus omnib⁹ hominib⁹ · Item nicolaus ꝓpa higmaro remēsi archiepo

u Vetusta · i · q · iij · si quis ꝑbendas · ar · otra · ff · de leg · de quibus · §. inueterata · ff · omunia · predioꝝ · l · venditoꝝ · §. si otra · ex de consuetudine dilectus · extra de iur · pa · cura pasto · in his ꝓpter diuturnitatez temporis sustinetur id quod est minus rationabile · Dic vetustas est

seruanda · si potest sine scandalo seruari · contra · di · iiij · c · deniq; di contempta · qui circumcidebat · et cibos discernebat · propter quod paulus restitit ei in faciem vt · ij · q · vij · c · petrus et paulus · xxvij · q · i · sicut eni · v · ecce · =ex hijs omnibꝫ capitul' videt q̃ semp ius

Frustra · ꝯsuetudinē= preiudicet consuetudini · videamus ergo qn̄ ꝯsuetudo p̄iudicet iuri · ecce inuenio in electione consuetudinem p̄iudicare iuri · Naz psona que alias meligibilis est · ratōne ꝯsuetudinis fit eligibil' · vt j · xij · di · nos cōsuetudinē · Item ratione ꝯsuetudinis coguntur aliqui eligere de aliena ecclia · vt ex d ꝯsuetudo · in fi · Item ratone ꝯsuetudinis potest episcopus eligi in p̄positum · extra de ꝯcess · pb · et eccie nō va · cū nris · Item ratione ꝯsuetudis eligit minor ecclesia cū cathedrali · ex de cā pos · et p pri · cum eccia · ex de cōcess · pb · ⁊ ecnō va · cū nostris · Item ratione ꝯsuetudinis solus abbas sine consensu fratrum ꝯfert stipēdia · vt extra de hijs que fiūt a p · sine cōsensu ca · ea noscitur · Item in sacro baptismi p ualz ꝯsuetudo · vt de ꝯ · di · iiij · d ina · Item in mrimonio respicitur ꝯsuetudo · extra d ꝯgna · spūa · sup eo · Item in ōtinentia cleri cōz · xxxiij · di · cū de ꝯrundā · Item i alijs casibꝫ quos notaui · s · i · di · cōsuetudo · Scias q̃ q ad ꝯ vt ꝯsuetudo p̄iudicet iuri · requirit q̃ sit p̄scripta · ex de cā pos · cū eccia · et ex de ꝯsue · c · vl · Item q optēta fuerit i ꝯtradictorio iudicio ꝓpli · vt · ff · de leg · ⁊ ꝯsti · d ꝯsuetudine · vt ex d v · fig · c · abbate · Item q eo animo fiant vt credant se ius habere vt i posterū illd intēdāt facere · alioquin talis vsus ñ dr vsꝰ · vt · ff · d itinē actu/qz p̄ua · l · i · ⁊ · iul' · recte ait · Item vt res illa sit p̄scriptibilis · vt · xciij · di · c · illud · Item q̃ possit dici antiqua et approbata vt ex de postul' · bone · ij · circa medium · Item continere debet naturalem equitatem · ex de ꝯ · et · ꝯ · c · i · ex de consue · ex parte · Item q sit de ꝯscientia principis inducta · non tm̄ tolerantia · vt ex de p̄ben · cū iā dudum Item q̃ nō p errorē sit inducta · vt · ff · de leg · et senatusco · q non ratone j · e · ꝯsuetudo · Item q maior pars ꝓplī ꝯsueuerat illa consuetudine vti quia sicut minor pars populi nō posset inducere legem · sic nec consuetudinem · Quidam tamen dicunt · q illa consuetudo preiudicat iuri que excedit hominū memoriā · Illud enim loco ꝯstituti habetur · vt · ff · de aqua coti · ⁊ esti · l · ꝯ iure · ꝯ · ductus aque · iij · q · vi · ꝯ quippe · io · Hoc breuiter teneas q̃ sufficit secūdum canones q̃ sit rationabilis ⁊ prescripta · vt extra de consuetudine · c · vlti · b ·

certe vt beati cipriani vtamur sententia · quelibet ꝯsuetudo quātūuis vetusta · quātūuis vulgata veritati est omnino postponenda · et vsus qui veritati est ꝯtrarius abolendꝰ ē

¶ Item augustinus in libro de baptismo paruulorz · **Veritate reuelata ꝯsuetudinē sibi cedere oportet ·**

Qui ꝯtēpta veritate p̄sumit ꝯsuetudinē sequi · aut ēca fratres inuidus est et malignꝰ · quibꝫ veritas reuelatur · aut circa deū ingratus ē · inspiratōe cuiꝰ ecclia eiꝰ instituitur · Nā dominꝰ in euāgelio ait · Ego sum ia̅q veritas · nō dixit ego sum ꝯsuetudo · Itaq; manifestata veritate cedat ꝯsuetudo · Reuelatōne igitur facta veritatis cedit ꝯsuetudo veritati · qz et petrus q̃ circūcidebat cessit paulo veritatē p̄dicāti · igitur cū xp̄us veritas fit · magis veritatē q̃ ꝯsuetudinē sequi debemus · qz ꝯsuetudinē rō et veritas semp excludit · ¶ Item i libro q̃rto de baptismo · **Consuetudo frustra rationi opponitur ·**

Frustra inquit quidam cum ratione vincūtur · consuetudinē nobis obiciūt · q̃ si ꝯsuetudo maior fit veritate aut nō fit in spūalibꝫ sequēdum qd meliꝰ a spiritu sancto reuelatū ē · ꝯ plane verū ē · qz ratio ⁊ veritas ꝯsuetudini ꝓponēda ē · Sz si ꝯsuetudini veritas suffragatur · nichil oportet firmius retinere · ¶ Item cipriānus · **Ratōne ꝯsuetudo impedire nō debet**

Consuetudo que apud quosdā irrepserat impedire ñ debz quominus veritas preualeat et vincat · Nā ꝯsuetudo sine veritate vetustas erroris est · Propter quod relicto errore sequamur veritatē · Scientes qz apud esdram veritas vicit vt scriptū ē · Veritas valet ⁊ inualescit i eternū · et verū obtinet i secula seculorz · Idē · ¶ Ignosci p̄t simpliciter erranti sic de seipo dicit beatus paulus · qui p̄mo fui blasphemus · psecutor et iniuriosus · sed misericordiam merui qz ignorās feci · Post inspirationem vero et reuelationē factam qui in eo q̃ errauerat pseuerat prudens et sciens · iam nō in venia ignorātie peccat · Presumptōe eni atq; obstinatōe quadā nititur cū ratione supetur · ¶ Idem · **Dei veritatē nō hoim ꝯsuetudinem sequi oportet ·**

Si solus xp̄us audiendus ē nō debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit · sed quid qui ante omēs ē xp̄i prior fecerit · neq; hominis ꝯsuetudinem sequi oportet · sz dei veritatē · cū p ysaiā ꝓphām loq̃tur deꝰ ⁊ dicat sine causa colūt me mandata et doctrinas hominū docētes vel sequentes · **D IX**

Liquido igitur apparet q̃ ꝯsuetudo naturali iuri postponitur · ¶ Quod autem constitutio naturali iuri cedat multiplici auctoritate probat · ¶ Ait enim augustinus ad bonifacium · **Leges principū naturali iuri p̄uaIere nō debent**

Impatores qn̄ p falsitate ꝯtra veritatē ꝯstituūt malas leges ꝓbant̄ bene credētes et coronant̄ pseuerantes · Qn̄ aūt p veritate ꝯtra falsitatē ꝯstituunt bonas leges terrētur seuientes et corrigūt̄ itelligētes · ¶ De eodē

Dicunq; ergo legibꝫ imperatorum que pro dei veritate ferūtur obtemperare non vult grāde acquirit supplicīū · Quicunq; ergo legibꝫ impatorz que contra dei voluntatē ferūtur obtēpare non vult acquirit grande premium ·

Nam et tēporibus ꝓphetarum omēs reges qui in populo dei non prohibuerunt nec euerterunt · que cōtra p̄ceptum dei fuerūt instituta culpantur · Et qui prohibuerūt et euerterunt super aliorum merita

Quia sicut minor pars populi nō posset inducere legem · sic nec consuetudinem · Quidam tamen dicunt · q̃ illa consuetudo preiudicat iuri que excedit hominū memoriā · Illud enim loco ꝯstituti habetur · vt · ff · de aqua coti · ⁊ esti · l · ꝯ iure · ꝯ · ductus aque · iij · q · vi · ꝯ quippe · io · Hoc breuiter teneas q̃ sufficit secūdum canones q̃ sit rationabilis ⁊ prescripta · vt extra de consuetudine · c · vlti · b ·

Consuetudo · pone casum vt j · de ꝯ · di · iij · c · ¶ Esdraz · ij · ex de purg · vul · c · i · et · ij · quando prohibuit iudeis ne alienigenas ducerent vxores · nisi essent de tribu sua · Ipi aūt duxerunt alienigenas de filijs cananeorū · vt · xxviij · q · i · ⁊ i · vel tangit q̃liter bibliotheca a babilonijs destructa per esdram reparata fit · Vel aliter quesitum est q̃ virtus esset maior · Rendit quidaz mulieris · alius regis · alius viri vel vini · alius veritatis · hāc approbauit esdras · signo · ¶ Quia rās arq; ignorātia iuris excusat · vt ꝯ et · x · xx · q · i · de hijs · et ij · q · iij · ⁊ · notādū · et · xxiiij · q · i · si q̃s dederit · et · xxviij · di · presbiterum ·

Si solus · id ē nullus ei cōtrarius fit j · viij · q · i · ⁊ · sciendum i fine ·

s ¶ Hominū · ergo iudei regunt humanis ꝯstitutōnibus · et sic ē contra j · xij · di · omnia · in fi · vbi dicit q̃ iudei tātū diuinis constitutionibus reguntur · hoc verum ē q̃ olim regebantur humanis constitutionibus scilicet scribarum et phariseorum vt hic dicit · sed hodie non vt ibi · Di · ix ·

Liquido · quod autem · s · in prima distinctione ostendit qualiter ius naturale p̄iudicat et preualet cōsuetudini · in hac · ix · distinctione ostendit · qualiter ius naturale p̄iudicat et preualet ꝯstitutōni hominum · et sumitur per totam hāc distinctionem ius naturale ꝓ iure diuino qd ꝯtinetur in lege et i euāgelio · Item per totam hanc distinctōnem vocat canonicam scripturam nouum et vetus testamentū · =tulū et habetur idem · xxiij · q · iij · non inuenitur · =iij · de crimie · et · xxiiij · · q · i · qd cū q̃ ligaueis ⁊

Dicūq; hic incipit capi= ¶ Legibꝫ · no · ar · a ꝯrijs · vt · xv · q · = · q · i · qd cū q̃ ligaueis ⁊

·e·c·q·ij·sane·xxv·di·qual' ·et fortissimū ē ar·a otrariis·vt·ff·d offi·
eius cui man·ē iuris·l·i·

NOli·canonicis·q; de=
sciat· d ¶ In istis·loquitur hic sedm illa tempa·cū adhuc scrip
ta augustini et aliorum sanctorū patrū nō erāt autētica·sed hodie iu/
bentur omnia teneri vsqz ad vltimuz iota·vt ĵ·xv·di·c·vlt· vel ls ido
dicit vt ostendat
q maior sit auctoritas veteris test·
q sanctorū patrū·
vt ĵ·di·xix· in ca=
nonicis·

NEgare·iusto
iuditio·vnd
aug·multa postea
retractauit·vt·x=
xiij·q·vi·vides·xij
·q·i·certe·xxvi·q
·iiij·quodaz loco

AGo solis·

e ¶ Scripto
rū·i·scriptoribus·

f ¶ Errasse · ne=
phas est dicere q
scriptura mentia=
tur·vt·xxiij·q·v·
quid ergo· immo
qd in eis dicit? de
fendere debemus·
vsqz ad effusionez
sanguinis·vt·xx/
v·q·i·fūt quidā ·

g ¶ Vt ānta libz
ar·q non est cōsi=
derandum quis di
cat sed quid dicat
vt·xix·di·sedm·ī
est ar·p dictis ali
quorum testiū · q
nō est magis cre/
dendum honorabi
liori plone q alij
ḡa veritas a quo/
cūqz plata semp
ē preferenda· vt
·ij·q·vij·querit?·
et ĵ·e·neqz·et·ff·
de suppel ·lega·l·
labeo· eis enī ma=
gis credit qui rei
aptiora dicunt·vt
·iiij·q·iij · Itez in
criminali·v· si te=
stes·nec sanct. tas
plone pdest vt ci
tius credat? ·l·di·
si quis ppostera ·
et ar·ad idē·i·q·i·
teneamus·vi·q ·ij
placuit·et·iij· q·
·ix·c·vl·ar·dē·xi·
·q·i· ḋcūqz·xcvij
di·nobilissimus· ī
·viij ·q·iij·c·i· et
xl·di·c·i·xi ·q·iij·

h ¶ vel p absit
habiles·ar·q ra=
tio equalet cano=
ni·vt·s·di·i·o fue
tuto ĵ·e·sana·

UT veterū·id
est veteris·
testamenti· i ¶ Greci·iero·in secundo prologo bibliotece contra ait·
dicens q emendatiora sunt exemplaria latina q̃ greca·et greca q̃ he
brea·sed augusti·ad primitiuam ecclesiam respicit quādo exēplaria
greca et hebrea non erant corrupta·sed pcedente tpe cū popul9 xpi
anus multū esset auctus·et hereses multe essēt facte inter grecos· et
ob inuidiam xpianorū iudei et greci exemplaria sua corruperūt·et sic
factū est q exēplaria eorū magis corrupta fūt q̃ latinorū· ad qd tē=
pus respicit ieronimus · vel respicit latina exemplaria ab infidelibus
interptibz translata· in quibz si quid falsitatis videatur dicit eundum
esse ad originalia·vel dic q magis in ls credendū ē iero·q̃ aug ·quia
int istos tres·aug·iero·et gg·aug magis credēdū fuit ī disputatio=
nibus·iero·in historiis et translationibz·gg·in moralibus prepomit?·
quia nō omnes in omnibz·sed certi p certa·ī·C·de veteri iure·enu·
·l·i·v·q; nō omnes·et ē ar·q quantūcūqz autēticū sit aliqd instrumē=
tū·si tamē de ipso
aliquid in dubiū
reuocetur· sēp ex
hibendū sit illd a
quo originē ducit
vt ĵ·lxxvi·di·c· ie
iunium·in prin· ī
·xxv·q·ij· sancti=
mus·ī optime ex
de sen·et re iudi·
cum inter· et hoc
est oē dnm alber=
tum qui dicit q si
vna publica car=
ta originez ducit
ab alia publica· ñ
est necesse exhibe
re originale·ar·in
aut·vt fratrum fi
lij·ę·quia secus in
priuata·in auten·
vt sp on·lar ·ę· et
ls insuper · et est
ar·p ipo·xix·di·
si romanorū·quid
sit iur·de hoc · di=
xij ĵ·c·di ·otra mo
rem · extra de fide
instru·c·fi·

l ¶ Sermonis ·to
tū enim nouū te=
stamentū scriptū
ē grece pter euā/
gelium mathei·ī
epistolā pauli ad
romanos· que est
scripta latine·

SI ad scriptu
ras· officio=
sa· officiosa dicun
tur que otinēt pie=
tatem· que nulli
obsūt et alicui p
sunt· sicut inoffici
osum dicit? testa=
mentū qd ē cōtra
officiū pietatis· ff
de inoffi ·testa·l·
·iij·xxiij·q·iiij ·c·

n ¶ In eis· ·ij·
ar·q si instrumēta
vel attestatōes p
parte inueniūtur
false·q in totū re
probantur ·vt ĵ·
·xvi·di·c·canōes·
et·iij·q·ix · pura·
et ĵ·de o·di·iij·nō
liceat·ff· de edil'·
edic·cū eund·ar·
dē·xxxvij·di· qui
de mensa·xij·q·ij·
si quos·de cō· di·
·iiij· si non sanctifi
catur·xvij·q· iiij·
questi· et ex de ar
bi·cū tpe·et ex de pben·c·dilectus·et·C·de trāsac·si ex falsis·Solu·si
plura capitula sibi onera sunt·vel vnū est accessoriū alteri· vno cassa=
to· onera et accessoria cassantur·secus si diuersa et sepata sint·hec di
stinctio pbatur·ff·de mmoribz·l·etiā·et·ff·de neg·g·eū actū·et ĵ·ij·
·q·vi·ę·diffinitiua·v·qnqz·circa·fi·Vel distingue vt distinguitur ex
de fide instru · ex īris·ego dico q si aliquid falsitatis reperiatur in in=
strumento·q totum redditur suspectum·vt·ff·de fide instru·l·ij·et ls
etiā notaui in questionibus·b·o ¶ Cuius pondere·i·auctoritate·

laudantur· Et rex nabuchodonosor
cū seruus esset idolorū ostituit sacri
legam legē vt simulacrū adorare?·
sed eius impie ostitutōm qui ei obe
dire noluerūt pie fideliterqz fecerūt·
Idem tn rex diuino correctus mira
culo·piam et laudabilem legem p
veritate constituit·vt quicūqz dice
ret blaphemiam in deū sidrach·mi=
sach·et abdenago·cū domo sua pe=
nitus interiret· Itē ex Ambis isidori·
IVstū ē pncipē legibz obtem=
perare suis· tunc enī iura sua
ab omibz custodienda extimet qñ
et ipe illis reuerentiam pbet·Prin=
cipes legibz teneri suis nec in se pos
se damnare iura que in subiectis o=
stituūt· iusta est enim vocis eorum
auctoritas si q populis phibent sibi
licere nō patiantur· ¶ Idem in pro
logo libri tercij de trinitate·

Scripturis canonicis tractatorū lre

NOli meis litteris **deseruiunt**
quasi canonicis scripturis in=
huire·sed in illis et qd nō credebas
cū inueneris incūctanter crede· In
istis aūt qd certū habebas ñ certū
itellexeris noli firme tenere ¶ Idē
ad vincētiū victorem libro sedo ·

In opusculis tractatorū multa cor

NEgare **rigenda inueniūtur·**
non possum nec debeo sicut in
ipis maioribus ita multa esse in tā
multis opusculis meis que possunt
iusto iudicio ī nulla temeritate cul
pari· ¶ Idem ad ieronimū epla·ix·

In scripturis canonicis mendacia

AGo solis eis **nō admittūtur**
scriptorū q ia canonici appel=
lātur didici hūc timorē tremorē ho
norēqz referre·vt nullū eorū scribē
do errasse audeā credere· aut si ali=
quid in eis iuenero quod videatur
otrarium veritati nichil aliud existi
mo q̃ vel mendosum esse codicē · vel
non esse assecutū interpretē qd di=
ctum est ·vel me minime intellexisse
nō ambigam · Alios autē ita lego
vt quātalibet sanctitate quantaue
doctrina polleant ·non ideo verū p u
tem quia ipi ita senserunt· Sz quia
michi p alios auctores· vel p cano=
nicas·vel phabiles rationes que a
vero non abortreant persuadere potu
erunt· ¶ Idem· **Libris veterum**
hebrea volumina nouis greca au=

UT veterū **ctoritatē impēdūt**
librorū fides d hebreis volumi
nibz examinanda ē·ita nouorū gre
ci fmonis normā desiderat· ¶ Idez
in epistola prima ad ieronimum ·

Nichil auctoritatis septuris sacris
remanebit si ad eas mendacia fue

SI ad scriptu= **rint admissa·**
ras sanctas admissa fuerint
vel officiosa mendacia· qd in eis re=
manebit auctoritatis ·que tandem
de scripturis illis sententia profere
tur cuius pondere contentiose fal=
sitatis obteretur improbitas ·
¶ Itē de vnico baptismo·lib·ij·

Sacra scriptūra īris omniū epōrū

OVis nesciat **pponenda est·**
sanctā scripturā canonicā·tā
veteris q̃ noui testamti certis ter=
mis suis cōtineri·eāqz posterioribz
oibus epōrū īris ita pponi vt de illa
omimo dubitari et disceptari ñ pos
sit·vtrū verū·vel vtrū rectū sit quic=
qd in ea scriptum esse ostiterit· Epi
scoporū aūt litteras q̃ post ofirmatū
canonē vel scripte sunt·vel scribūt·
et p sermonē forte sapiētiorē cuius
libet in ea re peritioris et per aliorū
epōrū grauiorē auctoritatē doctio=
remqz prudentiā ī p concilia licere
reptendi si qd ī eis forte a veritate
deuiatū ē · ¶ Idē ī epla ad vicen ·

Ex dictis quorūlibz epōrū dē dma
mādata calūnie nō colligende sunt

Quis nesciat·terminis·i·libris· b ¶ Et disceptari·ita vt in dubium reuocent que ibi statuta sunt· ꝗ disputari licet de eis ad maiorem intelligentiam·vt·xcvi·di·satis·

Noli·calumniari·vba enim iuris non sunt calumnianda ⁊·xxxvij·di·relatum·et·ff·ad exhibendum·l·penul· b ¶ Donati·donatꝰ pmo fuit catholicus·ꝗ postea i heresim lapsus·cuiꝰ heresi adhesserunt ciprianꝰ et agrippinus·

Neq; disputationes·i·expositiones·non enim eo ipso leditur fama alicuius q̃ reprobatur testimonium suum· vt ex d excepc·denq;·

f ¶ Scriptis·ar·q̃ quisq; iur· i alterũ statuit tẽ·sic·ij·q·vi·q̃ se scit·xxij·q·v· de forma·ff·q̃ cuiusq; iur·l·i·ex de offi·cum omnes·

Sana q̃ppe·ius naturale scriptum vel non scriptum·

b ¶ Cõcordant·quandoq;·

l ¶ Sed illa exẽpla·hoc ideo dicit quia non semper imitanda sunt exẽpla·vt·C·de sen·et interlo·oi·iud·nemo·Sed exemplũ pape ẽ sequendum·vt·xvi·q·iij licet· ex de sen·et re iudi·in causis·

h ¶ Excellẽtiora·nõ est tale exemplum lucrecie·xxxij·q·v·ꝓposito·d·lucreciam·

l ¶ Pietate·ar·ꝓ miseria a iudice petẽda vel impetrãda·xlv·di·licet plerũq;·xxvi·q·vi·alligãt·l·di·põderet·i·q·vij·dispensationes·et·c·exigunt·lxxxvi·di· non satis·xxxv·q·ix·veniaz·de pe·di·i·quia diuinitatis·ar·otra·di·l·absit·xxiij·q·iij· est iusta·ad finem·xxxv·q·ix·veniam·contra·xlv·di·sed illud·ex d sortitil·ex tenore·dic pietatez esse sequẽdam misericordiam atrocitas facti aliud inducat· ex de homic·sicut dignũ·l·di·põderz·n·c· vt ostitueret

Constitutiones·In hac decima distinctione ostendit magister q̃ secularis ostitutio cedit ecclesiastice·quia sacre leges non dedignantur sequi sacros canones·vt·ij·q·iij·§·hinc colligitur·

Di·x·

Lege·diuisis·impator diuidit prouincias·vt·ff·de offi·assessor·si eadem·et papa epatus diuidit et vnit·et epus ecclesias·vt extra de excess·p·sicut vnire·Quid aũt iuris sit cũ vniuntur vel diuiduntur·notaui·xvi·q·i·et tpis·licet ergo impator diuidat vnam prouinciam in duas·non ideo erũt due metropoles·vt h et dis·ci·peruenit·et est ar·q̃ si princeps legitimat aliquem in tempalibus·non ideo legitimatus ẽ in spũalibꝫ·ex q̃ fit·fuit le·per venerabilẽ·ñ vbi princeps restituit aliquem qui fuit infamis ratõne paterni criminis·vt·vi·q·i §·verum·d·si quis·

diuinis legibꝫ postponenda censentur eisdem naturale ius pferri oportet· ¶ Cõstitutões ergo vel eccĩa stice vel seculares·si naturali iuri cõtrarie probantur·penitus sunt excludende·

D Z

Constitutõnes vero principum ecclesiasticis constitutionibus non premiment sed obsequuntur· Vñ nicolaus ꝑpa scribit epis in ocilio apud conuitinũ ogregatis· **Lex impatoꝝ ecclesiastica iura dissoluere non potest·**

Lege impatoꝝ non in omnibꝫ ecclesiasticis cõtrouersijs vtendũ est·presertim cũ inueniatur euãgelice ac canonice sanctioni aliquotiẽs obuiare· ¶ Idem lex imperatoꝝ nõ est supra dei legem·sed subtus·Impiali iudicio nõ possunt iura eccĩastica dissolui·ad qd̃ ostendendũ duoꝝ hominũ innocẽtij scilicet ⁊ greg·satis sufficiũt testimõia Sanctus quidẽ innocẽtius in decretali epistola sua ad alexandrum anthiocenũ epm ait·q̃ si scisciteris inquiens vtrum diuisis impiali iudicio prouincijs vt due metropoles fiant·si duo metropolitani debeãt nominari·non visum est nobis ad mobilitatẽ necessitatũ mundanaꝝ dei ecclesiã omutari·honoresq; aut diuisiones perpetui quas pro suis causis faciendis duxerit impator· ¶ Betus gregorius scribens ad teotistam patriciam inter cetera ait· Si inquit religionis causa diuortia debere dissolui dicãtur·sciendum est qꝛ et si hoc lex humana cõcessit·lex tamen dĩna phibuit·Ecce quẽadmodũ impiali iudicio nõ possunt ecclesiastica iura dissolui·Ecce qualiter qd̃ lex humana concessit lex diuina prohibuit· Non q̃ impatoꝝ leges quibꝫ eccĩa sepe vtit̃ otra hereticos sepe otra tiranos atq; otra prauos quosq; defenditur· dicamus penitꝰ renuẽdas· Sz q̃ eas euãgelicis et

Di·x·

Alii frat otra diuina tã multa tã pclara tã indubitata testimonia colligẽ velle calumnias ex epoꝝ scriptis·siue nr̃oꝝ sicuti hilarij·siue anteq̃ pars donati separetur cipriani et agrippini·pmo quia hoc genus litteraꝝ ab auctoritate canonice scripture distinguendum est nõ enim sic leguntur·tanq̃ ex eis testimoniũ pferatur vt otra sentire non liceat·sicubi forte aliter sapuerint q̃ veritas postulat· In eo q̃ppe numero sumus vt non dedignemur etiã nob dictũ ab apl̃o accipere·et si quid aliter sapitis· hoc q̃z deus vobis reuelabit· ¶ Item in epistola ad fortunatũ· **Non debetur par auctoritas canonicis scripturis et expositionibꝫ earum·**

Neq; quoꝝlibet disputatõnes q̃uis catholicoꝝ et laudatoꝝ hominũ·velut scripturas canõicas habere debemus· vt nobis non liceat salua honorificẽtia q̃ illis debet̃ hominibus aliquid in eoꝝ scriptis improbare atq; respuere·si forte inuenerimus q̃ aliter senserint q̃ veritas habeat·diuino adiutorio·vl̃ ab alijs intellecta vel a nobis· Talis ego sum in scriptis aliorum quales volo esse intellectores meorum·

¶ Idẽ ad casulanũ· **Exẽplis ratio sana pferetur·**

Sana quippe ratio etiã exẽplis anponenda est cui quidẽ et exempla ocordãt·sz illa q̃ tm̃ digniora sunt imitatione quãtum excellentiora sunt pietate· ¶ Cũ igitur in naturali iure nichil aliud pcipiatur q̃ qd̃ deus vult fieri·nichilq; vetetur q̃ qd̃ deꝰ phibet fieri·denq; cũ i canonica scriptura nichil aliud q̃ i diuinis legibꝫ inueniatur·diuine vero leges natura ꝛsistant·patet q̃ quecunq; diuine volũtati seu canonice scripture cõtraria pbantur·eadẽ ⁊ naturali iuri inueniant̃ aduersa· Vñ quecũq; dñe volũtati seu canonice scripture·seu diuinis legibꝫ postponenda censentur·

Di·x·

Hereticos·vt sic vtor pro me qd̃ non vtor otra me ⁊·xxxvij·di·si quid veri·et·ij·q·vij·si hereticus·et sic est contra·xix·di·si romanorum·in fi ⁊·iiij·q·iij·§·Item si quis testibus·Sed h in fauorem et priuilegium ecclesie·

Non licet · ar · otra illas leges que pmittūt vsuras exigere · ar · ix · di · quicūqz · xiiij · q · iiij · quis · et · xcvi · di · bene quidē · xi · q · iij · qui omnipotentem · xxv · q · i · omne qd · et · c · nulli · et · c · generali · et · xxiij · q · viij · conuenior · ar · lxiij · di · adrianus ·

Certum · sacrosancta · i · precepta · ¶ Cuius · scilicet ecclesie · ¶ Submittere · impator enī filius est ecclesie · nō pfūl · vt · xcvi · di · si impator · et i clinabit caput suum epis · vt · lxxiij · di · valentinianus · et excommunicari pt ab epo · vt · xv/iij · di · qmquidem · et · xcvi · di · duo · ¶ Mēsura · i · dū impator excedit mensuram suam otra illd · ix · q · ij · c · i

Constitutōes · numquid gē legibus semp derogatur per canones · absit · nisi qō ad causas spirituales · ⁊ hoc est qd dicitur de con · di · · iij · celebrita tez · ibi alia est ratio · ar · s · e · c · i · vtrūqz enim suo modo rationabiliter constitutum est ꝗ diuerso modo · ar · s · · e · certū · nec papa posset leges tollere ñ quo ad suū forū imperiuz enī ⁊ sacerdotium ex eodem pncipio pdierūt · m autē · qmō opor · epos et ceteros clericos ad or · pducī · i pn · coll' · ij · ar j · e · di · qm · sed ꝗ nō credo vt ex de pscp · quoniam omne · ¶ Mores · nec iuramētū obligat contra bonos mores · vt ex d iurūr quemadmodum · et · ff · del' · i · l · si qs imquilmos · ꝗ · vlti ·

Impiū · administratōib · distincta ē enī ptās sua a potestate pōtificali · vt j · e · quoniam · et · xcvi · di · cum ad verū · aliquem si vsurpet eorum officia lepra percutiatur vt azias · ij · q · vij · ꝗ · itē cū balaam · tñ inuenitur ꝙ reges cōferunt decanatus vt ex de cōsue · cū inter · i pte decisa · ꝗ ꝗ ex pūilegio ·

Suscipitis · i · accipe debe/ k ¶ Libtatē · tis id est verbum pdicationis · l ¶ Perfectōnem · vt · xcvi · di · duo sunt · m ¶ Spūs · id ē ecclesiastica · stitutio · n ¶ Carni · i · seculari stitutōi ·

Si in adiutorium · hoc ideo dicit · quia nō fuit allegande leges nisi in defectu canonum · vt ex de no · op · nū · intelleximus ·

p ¶ Ciuem · ciuem romanū appellauit se quia pater eius societatē cōtraxerat cū romanis · et in signū data fuit ei penula · i · quedam vestis qua vtebantur ciues romani ·

Quomā · idem · ꝗ est pars illius capituli · xcvi · di · cū ad verum · ¶ Dei · i · diume et hūane nature · ¶ Sic actibo · scilicet ipōz officiozz · quedam enim fecit tanqꝫ impator cū ementes et vendentes de templo flagellando eiecit · i · q · iij · ex multis · quedam vt sacerdos · cū seipm obtulit hostiam discipulis dicens hoc est corpus meū · de con · di · ij · sacerdos · ꝗ contrariū probatur p auctoritatē istam · s · ꝙ deꝰ noluit ea esse distincta cum per seipsū vtriusqz ptātis actus exercuit · respondeo hoc ideo fecit vt ostēderet ꝙ vtraqz ptās ab eo ꝓcessit non ꝙ vna persona illa duo officia exerceat vel gerē debeat · ꝗ enim duo dona impiū ⁊ sacerdotium ab eodem principio fūt · vt m aut · quomodo opor · epos · in pn · coll' · ij ·

¶ Discreuit · cū ergo potestates iste fūt distincte · ē hic ar · ꝙ imperium nō habetur a papa · et ꝙ papa non habet vtrūqz gladiū · Nā exercitus facit imperatorem · vt · xcij · di · leginus · et imperiū a solo deo habetur · vt · xxiij · q · · iij · quesitū · aliquim si ab ipo habetur · licite appellaretur in temporalibz ad ipm · qd phibz alex · et dicit ꝙ illa non contingunt suam iurisdictōnem · ex de ap · si duobus · et ex qui fil' · fūt le · · e · cām lator · Itē ecclie soluunt tributum impatori · vt · xi · q · i · magnū · Sed otra · et celestis et terreni imperij iura sunt ei concessa · vt · xxij · di · c · i · Item impator iurat pape · vt · lxiij · di · tibi dño · et papa deponit impatorē · vt · xv · · q · vi · ꝗ · aliꝰ · Itē ipse transtulit imperium de oriente in occidentem ex de elec · venerabilem · ego credo potestates esse distinctas · licet papa ꝗnqꝫ vtrā qz potestatē assumat sibi · s · cū aliquem legitimat et in spūalibz ⁊ temporalibz · vt ex qui fil' · fūt le · p venerabilem · sed illud facit ad petitōnem regis qui ꝗ ipm fecesse potuit · vt ibi dicit · nec obstat ꝙ a seculari iudice appellatur ad papam · quia hoc fit ꝓpter defectum iudicis secularis · vt expmitur ex de fo · ope · ceterum · ⁊ vacante impio supplet defectum impij · vt ex · de fo · o · licet ·

Non licet impatori gē licet · vel cuiqꝫ pietatē custodienti aliquid otra diuina mandata psumere · nec quicqꝫ quod euangelicis ꝓphēticis aut apostolicis regul' obuiet agere · ¶ Item felix papa ·

In ecclesiasticis causis regia volūtas

Non est sacerdotibus pferenda

Certū est hoc rebꝰ vtis esse salutare vt cum de causis dei agit iuxta ipius stitutā regulam regiam voluntatem sacerdotibꝰ xpi studeatis subdē nō pferre · et sacrosancta pcepta p eozz psules potius discere ꝙ docere · Ecclesiasticam seq̄ formā · nō huic humanitus sequēdo iura pfigere neqz eius sanctionibꝰ velle dominari cui deus clemētie voluit tue pie deuotōnis colla submittere ne dū mensura celestis dispensatōis excedit · eatur in otumeliā dispōnētis · ¶ Itē · Moribus et decretis pontificum constitutiones cōtraire non possunt ·

Constitutiones otra canones et decreta psulū romanorum vel bonos mores nullis sunt momēti · ¶ Item nicolaus papa ·

Que sunt sacerdotū regibus vsurpare nō licet

Imperiū vrm suis publice rei cotidianis administrationibꝰ debet esse otentū · nō vsurpare que sacerdotibꝰ dñi solū ouenīt · ¶ Item greg · nazanzenus impatoribꝰ constantinopolitanis · Tribunalia regum sacerdotali potestati subsunt ·

Suscipitis ne libertatē ꝓbi libenter accipitis · ꝙ lex xpi sacerdotali vos subicit potestati · atqz istis tribunalibꝰ subdit · dedit enī et nobis potestatē dedit principatū multo perfectiorē principatibꝰ vestris · aut nunquid iustū vobis videtur si cedat spūs carni si a terrenis celestia superentur · si diuinis preferātur humana · ¶ Ecce ꝙ constitutōes principū ecclesiasticis legibus postponende sunt · Vbi autem euangelicis atqz canonicis decretis non obuiauerint omni reuerētia digne habeantur · ¶ Vnde augustinus ait in dialogo contra petilianum ·

Leges impatorz in adiutoriū eccie

Si in adiutoriū · assumi licet · vestrū terreni impij leges assumendas putatis · non reprehendimus · nam fecit hoc paulus · cum ad uersus iniuriosos romanū ciuem se esse testat · ¶ Itē cipanus iuliano

Reges pontificibꝰ pro eterna vita ⁊ pōtifices regibꝰ p tpalibꝰ idigēt

Quoniam idem mediator dei ⁊ hominum est · homo ihesus cristus · sic actibus proprijs ⁊ dignitatibus distinctis officia potestatis vtriusqz discreuit · ꝓpria volens medicinali humilitate hominuz corda sursum efferri nō humana superbia rursus in inferna demergi · vt etiaz xpiani impatores p eterna vita pōtificibus indigerent · ⁊ pontifices p cursu temporaliū tātummodo rerū · impialibus legibus vterentur · quatinus spiritualis actio a carnalibus distaret incurribus · et deo militans minime se negocijs secularibꝰ implicaret · ac vicissim nō ille rebus diuinis pfidere videret q̄ esset secularibꝰ negocijs implicatꝰ · ¶ Itez leo qrtꝰ lotario augusto · Leges impatorz cuſtodiri opōtz

De capitulis vel pceptis impialibus vestris vrorūqz etiā pōtificū pdecessorū irefragabilit̄ custodiēdis ⁊ oseruādis · quāto valuimus et valemus xpo ꝓpicio ⁊ nūc ⁊ i euū obuiaturos

a ¶ Procurfu·ar·q̃ in mr̃imonio et in alijs cauſis ſpũalibꝫ vtẽdũ nõ ſit legibꝫ impialibꝫ·ſed otra·xxxv·q·v·ad ſedem·dic ergo q̃ illud tã tummodo determinat illud tpaliũ·ſed non illud verbum vtẽtur·et ſic ſpũales cauſe ad iudicem ſecularem non ptinent·ex̃ de iud·quanto ·et de oſan·et affi·c·i·in fi·ſicut nec cauſa ſanguinis ad eccleſiaſticũ ·vt ·xxiij·q·viij·ſepe principes·et·c·hijs à quibꝫ·ex̃ ne cle·vel mo·ſniam·

De capitulis·pontificum · imperatores enim olim põtifices appellabãtur·vt·xxi di·cleros·v·pontifex·

c ¶ Mendacẽ·ex magna humilitate ſ̃ loquit̃ ſicut alibi·ij·q·vij·nos ſi incõpetenter·

Vides·diſſolui ĩ·xxv·q·ij·impiali· hec regula ſuppletur p aliam regulaz ·q̃ principali deſtructo deſtruitur acceſſorium et omne quod ſequitur ex eo ·vt ex̃ de fid̃ inſtru·inẽ dilectos· i fi·ſed hec regula multas recipit inſtantias· otra legem enim fit ſi contrahatur poſt ſimplex votum·tũ cõtractus tenet·vt·xxvij·q·i·nupciarũ·Item phibet̃ ne ſententia feratur ſub oditõne · tamen ſi lata fuerit tenet·ij·q ·vi·§·biduũ·Item prohibetur ne epus o ſecret alterius eccleſiam · ſi tamen oſecrauerit tenet cõſecratio ·vt·viij·q·i· epus ĩ dioc̃·ſed dic q̃ hec regula intelligitur de talibꝫ vbi ẽ ppetua cauſa phibitõis · ſcilicet vt ne filius cõtrahat cũ matre· vel dic q̃ merentur diſſolui niſi p conſtitutõnez aliam tolerentur·ar·otra·xlv·di· de iudeis ſed hoc ĩ fauorem fidei·ff·de reli·fũt perſone·

Devis·cõtemni·qui otemnit leges peccat·tamen non omnis peccat qui non paret legibꝫ vbi d̃ conſilio loquitur·vt·xiiij·q·i·quiſquis·et ſic aliud ẽ otemnere aliud non parere·

Certum eſt·quas·id eſt quia eas·

g ¶ Negocijs·h̃ vult dicere q̃ exquo leges ſeruantur in negocijs laicoz·multo potius fũt ſeruande in negocijs clericorũ ·niſi obuient canonis ſtatutis· =lius·quia in nullius perſona eſt omittendum·

Eſtram·qd̃ ꝓ nul= quod ſtatutis generalibus continetur · vt

i ¶ Remmiſcitur·paſſiue· Di·xi· lxi·di·miramur·

Quod vero·hic intitulatur vndecima diſtinctio · in qua dicitur q̃ conſuetudo praua cedit legi tam eccleſiaſtice q̃ ſeculari · Sed nota q̃ conſuetudo quedam eſt generalis quedam ſpecialis · Specialis vt ĩ·e·catholica·xij·di·illa·Generalis que vniuerſaliter oſenſu omniũ eſt approbata·et omnes aſtringit·h̃ tanquam canõ vel tanquam lex ẽ obſeruanda·vt ĩ·e·eccleſiaſticaz·et·c·q̃s neſciat·

De capitulis·pontificum · imperatores enim olim põtifices appellabãtur·vt·xxi di·cleros·v·pontifex·

e ¶ Mendacẽ·ex magna humilitate ſ̃ loquit̃ ſicut alibi·ij·q·vij·nos ſi incõpetenter·

modis omnibus pfitemur·et ſi fortaſſe quilibet vobis aliter dixit vel dicturus fuerit ſciatis eum p certo mendacẽ· ¶ Itẽ iohannes octauꝰ lodwico impatori·

Legis auctoritate diſſoluitur quod contra eam fit

Vides fili cariſſime qz qd̃ otra leges accipitur·p leges diſſoluui meretur· ¶ Item gelaſius rufino et aprili epis·

Leges principũ aut regulas patrũ otemni nõ decet

Novis autem leges principum aut regulas patrũ·aut ãmonitões paternas debere otemni putat niſi qui impunitũ ſibi tantũ eſtimet tranſire omiſſum· ¶ Itẽ theodorico regi·

Seruẽtur ab omnibus romanoz principum leges ·

Certũ eſt magnificẽtiaz vr̃az leges romanoz principum quas i negocijs hominum cuſtodiẽdas eſſe precepit·multomagis circa reuerentiã beati petri apli p ſue felicitatis augmẽto velle ſaluari· ¶ Item leo quartus lothario auguſto·

Romana lex nullius debet temerita te corrumpi·

Eſtram flagitamus clementiam vt hĩc actenus romana lex viguit abſq̃ p cellis vniuerſis et qd̃ p nullius perſona homis remiſcit̃ eſſe corrupta · ita nũc robur ſuũ ꝓpriũ et vigorez obtineat·

O XI

Quod vero legibus conſuetudo cedat·iſidorus teſtatur in ſinonimis li·v·

Prauꝰ vſus rõe ſupat̃ ⁊ lege

Sus auctoritati cedat · prauũ vſum lex et ratio vincat· ¶ Itẽ nicolaus ꝓpa·michaeli imperatori·

Specialis ſiue particularis eſt illa que homines alicuius loci aſtringit· et in eodem loco habet legis vigorem·vt ĩ·e·di·catholica·niſi ſit onerosa·vt·xij·di·omnia·lxviij·di·corẽpi ·vel niſi pariat occaſionem malignandi·tunc enim reicitur·ar·xij·di·nos oſuetudinem · olim enim donatiſte de facili recipiebantur·et de oſuetudine ad primatum promouebantur quod abolitum ẽ·quia inde heretica prauitas minus caueba tur·vel niſi ſit cõtraria oſtitutõm·vt ĩ·c·ij·et ·iij·et niſi oſtitutio ſit p dita ex illis cauſis vt ĩ·xxix·di·ſciendum· vel niſi pn ceps conſentiat · vel niſi ſit ſup tali articulo q̃ mdiferẽs ẽ·vt ĩ·ꝓx · di·illa · Sz melius diſtingue vt dixis·di·viij·frustra· in gloſa ex hijs omnibus ·

Sus auctoritati·ſcipte·

m ¶ Simeat·vt·s di·viij·veritate·

Conſequens· ẽ·i· ouemẽs

• ¶ Plena·pape auctoritas plena eſt . alioz epoz ſemiplena· qz ipi fũt vocati in ptez ſollicitudinis non in plenitudinem poteſtatis · vt·ij· ·q·vi· decreto ·c· qui ſe ſcit·

p ¶ Conſuetudinis ·niſi talis ſit o fuetudo que poſſit p̃iudicare iuri· vt no·s ·viij·di· frustra·

Nolite doce· patet h̃ q̃ ñ ſemp oſuetudinez romane eccie tenemur ſequi·niſi ip/ ſa precipiat eam ſeruandaz·vt ĩ·e· ·c·vl· multa enim h̃ uat eccia romana q̃ alie non ſeruant vt·xxxi·di·aliter· de o·di·iiij·de tri/ na·⁊ di·i·de ỹnis·

Conſuetudis· vicat·ar· q̃ cõſuetudo nũquã tollit legez·s·di· ·i·cõſuetudo· Sed obicitur · hec lex aut loq̃tur de bona conſuetudine aut de mala · ſi de bona illam nulla vincet·s·viij·di·frustra ·Si de mala·nõ poteſt dici q̃ eius non ſit vilis auctoritas· Ad hoc dicunt quidã·q̃ principium loquitur de bona et finis de mala conſuetudine · Sed ille intellectus ineptus eſt·qui ſepat caudam a capite·quod non licet ·ex̃ de baptiſmo et cĩ effec·maiores·ꝛ·cetera· Alij fere omnes ita exponunt·quod hic dicit̃· non vincit legem · ſupple generaliter·ſed in eo municipio bene vincit vbi ſeruatur·ſed certe de hoc nũquam aliquis dubitauit q̃ conſuetudo particularis debet vincere legem in omnibus alijs locis· ideo exponas de conſuetudine particulari que licet bona ſit tamen non vincit legem etiam in illo loco niſi aſſint illa que dixi·s· viij·di ·frustra · et pone p·ca·extra·de cã·poſ·cum eccleſia ſuerina·dic ad conſuetudinem ſedm canones ſufficit q̃ ſit rationabilis et preſcripta · vt extra d̃ conſue·c·fi·

Statutis pontificũ conſuetudo cuiuſq̃ refragari non poteſt·

Conſequens eſt vt qd̃ ab huius ſedis rectoribus plena auctate ſanctit̃·nullꝰ conſuetudinis ꝓpedie te ditione ꝓprias ſequendo tm̃ volũtates remoueatur· ſed firmius atq̃ inconcuſſe teneatur · ¶ Itẽ iulius papa·

A cõſuetudine romane eccie mẽbris diſſentiri nõ licz

Nolite errare fratres mei·doctrinis varijs ⁊ extraneis nolite abduci·Et inſtituta apl̃oz et apl̃icorũ viroz canõeſq̃ habetis hijs fruamini· vt freti otra cũcta inimicorũ iacula pfiſtẽ valeatis· Satis enim indignum eſt quẽq̃ vel pontificum vel ordinũ ſubſequentium hanc regulam refutare quam beati petri ſedẽ et ſequi viderint et docere· Multũ ouenit vt totũ corpꝰ eccie i hac ſibi obſeruatione cõcordet que inde auctoritatẽ habet vbi dñs eccie totius poſuit principatum· ¶ Itẽ codicis libro octauo·titulo que ſit lõga oſuetudo·

Vſus et cõſuetudo et legẽ et rõz vincere non ꝓt

Conſuetudis vſuſq̃ longeuinõ vilis auctoritas ẽ·verũ non vſq̃ adeo ſui valitura momenta vt aut rationem vincat aut legem ſcriptã ¶ Cum vero nec ſacris canonibus nec humanis legibus cõſuetudo obuiare monſtratur inconcuſſa ſuanda eſt· ¶ Vñ aug̃ ait ex dictis baſilij·

Inuiolabilis cõſuetudo ẽ que nec humanis legibꝫ nec ſacris canonibus obuiare monſtrat·

Eccleſiaſticaz inſtitutionum quaſdam ſcripturis quaſdam vero

tona illam nulla vincet·s·viij·di·frustra ·Si de mala·nõ poteſt dici q̃ eius non ſit vilis auctoritas· Ad hoc dicunt quidã·q̃ principium loquitur de bona et finis de mala conſuetudine · Sed ille intellectus ineptus eſt·qui ſepat caudam a capite·quod non licet ·ex̃ de baptiſmo et cĩ effec·maiores·ꝛ·cetera· Alij fere omnes ita exponunt·quod hic dicit̃· non vincit legem · ſupple generaliter·ſed in eo municipio bene vincit vbi ſeruatur·ſed certe de hoc nũquam aliquis dubitauit q̃ conſuetudo particularis debet vincere legem in omnibus alijs locis· ideo exponas de conſuetudine particulari que licet bona ſit tamen non vincit legem etiam in illo loco niſi aſſint illa que dixi·s· viij·di ·frustra · et pone p·ca·extra·de cã·poſ·cum eccleſia ſuerina·dic ad conſuetudinem ſedm canones ſufficit q̃ ſit rationabilis et preſcripta · vt extra d̃ conſue·c·fi·

Eccleſiaſticarum·traditione·ſine ſcriptis·

a ¶ Ministerio·diuino· b ¶ Consuetudine·non ab apostolis· sed ne scitur· c ¶ Vnde·i·a quo ritu vel obseruantia d ¶ Hesitauerit·qua/ si diceret nemo eam inscius hic dubitat· e ¶ Per scripturas· sed per consuetudinem· f ¶ Estimare·i·valere· g ¶ Latura sit·i·passura· h ¶ Intentiuū·i·intente· i ¶ Scriptura·veteris vel noui testamēti· non enī scriptura veteris vel noui testamenti hoc docuit·sed docet ca/ nonica in fronte ⁊ in alijs membris signaculuz crucis debere fieri ·vt ꝯ. de ꝯ·di·iiij· postea signatur·et·v· di·nunqd·verūtn vidr signū crucis traxisse originem ex veteri testamēto·quia cū ãgelꝰ deberet occidere ꝓmogenita egipti·preceptū est filijs israel vtrūq; postem linire de lãguie agni ad modum tau linere q̄ est ad modū crucis· Et dicitur q̄ iacob cancellatis manibz suis bene dixit filijs ioseph ·s·· effraim et manasse· Itē i ezechiele legit· q̄ cum apparuissēt ei sex viri vasa habentes in manibus et quidam vir apparuisset i medio eorum habens atramētum ad renes· dñs dixit ad eum signa tau in frontibus dolentium ⁊ gementiū·sed illd fuit tm̄ in figura p̄ceptum ·xi·q·ij gloria·

k ¶ Trifariam· tripharia dicuntur verba que eadem tercō repetūtur in secretis·scilicet hostiā sanctā hostiā puram·hostiā immaculatā· h ordo nec in veteri testamēto nec in nouo ē p̄fixus·sed a sanctis patribꝰ vsualiter traditꝰ vel ideo dicuntur tripharia·q̄si sub triplici silentio fiant· Primum silētiū est vsq; ad sanctꝰ· secundū vsq; ad dominicaz orationem·terciū vsq; ad agnus dei·

l ¶ Alia plura·h̄ habes extra de cemis·cum marthe· =et veteris testamenti·sed tm̄ legit· q̄ daniel in captiuitate babilonica orabat v̄ fūs templū·et iudei similit·tēplū aūt erat v̄fus orientē·et in salomone legitur·mane ad solem orabis·Sed dic q̄ illud faciebāt in veneratione templi· =o in scapulis et pectore·vt de ꝯ·di·iiij·deinde· Tercō in vertice sed hoc fit crismate·vt d ꝯ·di·iiij·postq̄ ascendit·Sed larga acceptione h̄ appellatur oleum crisma·sicut econuerso ꝯ.xcv·di·illud superfluum·

m ¶ Orientē ·scilicet noui= =ſus·i·aliquis ex eius mandato vt paulus·Nam petrus paulo dedit licentiaz p̄dicandi auctoritate omni·cum dicit segregate michi

n ¶ Oleo·ole=

Onsuetudinē ꝯ.di·xij·nos ofuetudinē ꝯ.di· ·px· omnia·contra·ibi enim dicitur q̄ quāuis ofuetudo non sit otra fidem·tamen est re

apostolica traditione p successores in ministerio ofirmatas accipimꝰ· quedā vero ofuetudine roborata approbauit vsus·quibus par ritus ⁊ idem vtriusq; pietatis debetur affectus·vnde quis vel aliquantulū sacrarum exptus scripturarū hesitauerit·Si enī attēderimus consuetudines eccie nō p scripturas a patribus traditas michil estimare quantū religio detrimenti sit latura intētiuū despicientibz liquido cōstabit· Nue enī vt ide exordiam̄ scriptura salutifere crucis signaculo fideles docuit insigniri·q̄ vel trifariā digesta sup panē ⁊ calicē plixe oratōis· vel ofecrationis verba cōmendauit Nam nō modo quod in euangelio otinetur· vel ab apło insertū secretis dicimꝰ sz et alia plura adicimꝰ· Magnā quasi vim omēdantia misterijs·q̄ orientē Ihesus nos orare litteraz forma docuit·Bñdicimꝰ fontē baptismatis oleo vnctionis·huc accedit q̄ ter oleo mungimꝰ quos baptizamus·Vbis abrenunciare sathane angelisq; eius informamus· Vnde et hec et alia in hunc modum non pauca nisi tacita ac mistica traditōe a patribz eccīastico more ac reuerentiori diligentia sunt i ministerijs obseruata magis silentio q̄ publicata scripto· ¶ Idem ad casulanū p̄sbiterū Laudabil' ē ofuetudo q̄ michil fidei cōtrariū vsurpat·

Onsuetudinem laudamus q̄ tn̄ otra fidē catholicā nil vsurpare dinoscitur· ¶ Idem ad eūdē· Vbi auctoritas deficit mos ppli et maioz instituta serūentur p lege·

In hijs rebus de quibꝰ michil certi statuit diuina septura mos ppli dei et istituta maioz p lege tenēda sunt·et sic p̄uaricatōnes legū diuinaz ita otēptōnes cōsuetudinū eccīasticaz coherceādi sunt· ¶ Idem in libro de xpiana fide·

Auctoritate ēditōe gnali vel spēali

Catholica eccia p eccia regit· orbem diffusa tribꝰ modis p batur existere· Quicquid in ea tenetur aut auctoritas est scripturarū·aut traditio vniuersalis·aut certe ꝓpria et particularis instructio· Sz auctoritate ꝓpria tota cōstringitur·Vniuersali traditōne maiorū michilominus tota p̄uatis vero ostitutōibꝰ ⁊ ꝓprijs iformatōibꝰ vnaqueq; p locoz varietate put cuiq; visuz ē sbstitit ⁊ regit ¶ Idē in libro otra manichēos· Valet ad fidē catholice auctoritas eccie·

Palamen q̄ in re dubia ad fidem valeat auctoritas eccie catholice·que ab ipis fundatissimis sedibus apłoz vsq; ad hodiernum die succedentiū sibimet epoz serie et tot populoz cōsensione firmat·

¶ Itē leo· Ab aplicis n̄ licz istitutis recedē

Hoc vestre indicimus caritati vt ab institutis aplicis nullo vlterius recedatis excessu· Quia multū post hec esse non poterit si quisq̄ aplicas regulas in aliquo crediderit negligendas·

¶ Item innocētius decentio epo· Ab omnibꝰ ꝓuari oportet qd̄ romana ꝓuat eccia

Quis nesciat aut nō aduertat id qd̄ a principe apostoloz petro romane eccie traditū est·ac nūc vsq; custoditur ab omnibꝰ debere ꝓuari·nec supducī aut introduci aliquid qd̄ auctoritatem debeat aliunde accipere vel exēplū· Presertim cū sit manifestū in omnem italiaz gallias hispanias

pellenda·Solu·h̄ de tolerabili·ibi de intolerabili cōsuetudine·et sic omnes auctoritates sunt intelligende q̄ otra illd capitulū reclamare videt

p ¶ Fidem·i·otra bonos mores·et q̄ ita sit exponendum·habes de ꝯ· di·iiij·si nō sanctificat·vbi oportet de neccitate eandē facē expositōnem

In hijs rebus·lege·semp diuturni mores p lege seruantur·vt ꝯ.di·px·diuturni·sic·s·e·consuetudinis·

r ¶ Consuetudinū·nota q̄ eq̄ punitur transgressor ofuetudinis sic et transgressor legis vt·i·q·vij·si quis omnem·s·e· eccīasticarum ·vnde sicut canonicis non licet legibz obuiare sine licētia pape sic nec ofuetudini·vt dicit i h̄· ·e·c·et tn̄ d omuni ofensu p̄nt venire de ofuetudinem etiā iuramento firmatā si causa fuerit·vt ex de hijs que fi·a ma· p·ca·cum in cunctis·Sed otrarium ē in statutis ·xv· ·q·vi·auctoritatē·

Catholica ecclesia ·particularis·cōtra ꝯ·c· di·contra morez · vbi dicitur q̄ pticularis consuetudo non excusat ·h̄ tantum generalis Sed hoc verum ē in illis que tantū ex priuilegio possunt haberi·ibi enim non valet cōsuetudo nisi sit vniuersalis·

t ¶ Auctoritate· scripture·

u ¶ Tota ecclesia et regitur· q̄ quelibet prouincia habundat in suo sensu ·vt extra de sepul' · certificari·lxxvi·di·vti/ nam·

Palam est·in hijs tribz capitulis loquit' de generali consue· romane eccie quaz etiam in alijs ecclesijs statuit obseruandam·

v ¶ Ad fidem scilicet astruendam

3 ¶ Eccie catholice · scilicet romane ad quā recurritur in dubijs · vt ·xx·di · de libellis

et sic seruande sunt leges aplici sicut leges petri·vt·xix·di· sic omnes·

a ¶ Et tot·ar·q̄ priuilegium quod a pluribus epis datur preualet illi quod a pauciorbus datur·et est ar·xix·di·in canonicis·b·

Hoc vestre·post hec·ar·q̄ grauius punitur delictum iteratuz·vt ·xv·q·viij·hij qui·

c ¶ Decentio·iste fuit electus in epm et licet sciret consuetudines romane ecclesie tamen petit a papa vt ei scribat eas ꝓter maiorem auctoritatem·xxiij·di·quāq̄·

Quis nesciat·apostolꝰ pe=

Decentiaz p̄dicandi auctoritate omni·cum dicit segregate michi

paulū et barnabam·vt·lxxv·di·q̃ die· a ¶ Alius·i·ꝺtrarius· sic ponitur·xi·q·i·c·ij·

b ¶ Morem·sic ꝺstrue= quem morem in celebrandis ꝛc̃·

c ¶ Teneat·s·romana ecc̃ia·vel teneat·i·tenere debeat dilectio tua·

d ¶ Certū·tuā dilectōnem·e ¶ Ignorare· h̃ indicat eū scire et nescire sed vulgariter loquitur·quasi diceret satis crederem te scire nisi h̃ a me quesisses·

f ¶ Auctoritate· cū ep̃us iste h̃ sua auctoritate poterat facē et p ꝺfirmatōz pape michil noui iuris dat·vt ꝛ·di·px·preceptis·qui enī ꝺfirmat michil conat·vt ex̄ de fid̄ instruiter·In quo ē ergo maioris auctoritatis· dicunt q̃dam q̃ solet plus timeri ꝛc̃·vt·xxiij·di·quamquaz·immo dico q̃ auctoritates pape vl̄ eius ꝺfirmatio id quod minus validum fuit facit validum·vt extra de transac·c·i· Item quia nulli p̄ter auctoritatez romani pontificis licet id reuocare·vt ex̄ d̄ confir·vti·vel inuti·c·ij·

g ¶ Nouitates ꝛ·xxx·di·et h̃ scriptsimus·et·ff·de ꝺstit̄·principum in reb·s·di·iiij·erit

h ¶ Alterius·s·cōtrarie bonis moribus·vt soluatur contra ꝛ·di·px·nouit·sic instituit·de satisdati·q̃·vlti·ibi de non ꝺtraria bonis moribus h̃ de contraria·

Di·xij·

Quod absq̃ ·id est vt noua ꝺsuetudo teneatur·in hac duodecima distinctōe magister adhuc psequitur naturā p̄cedentis distinctōnis·s·q̃ ꝺsuetudo sit seruanda q̃ non ē iuris naturali ꝺtraria vel ꝺstitutōni·i fidicit q̃ omis ecc̃ie d̄bt huare ꝺsuetudinē metropolitane ecc̃ie·vt ꝛ·e·c·de hijs·ñ sint monasteria·vt ibi dicitur·ponit autez in principio duo capitula p que ibi vult interpretari vltimū capitulū p̄cedentis distinctōnis· vbi dicitur q̃ a consuetudine romane ecclesie deuiare non debemus· et intelligit q̃ sine discretione obuiare non debemus·sed cū ratione possumus·quod probat per duo capitula sequentia ,px·ar·a contrario sensu·sed male· nam non est in eis argumētādū a ꝺtrario sensu q̃ generaret absurditatem·l·

Non decet·membra·sic ꝛ·de ꝺ·di·iij·celebritatē·ꝛ in aut·d̄ ecc̃ia·

et affricam·atq̃ siciliā insulasq̃ interiacentes nullū instituisse ecclesias·nisi eos quos venerabilis petrus apl̄s aut successores eiꝰ ꝺstituerūt sacerdotes·Legāt aūt si i hijs proximeijs alius apl̄us inuenīt aut legīt docuisse·q̃ si nō legūt qd̄ nusq̃ inuenitur·oportet eos sequi qd̄ ecclesia romana custodit· a qua principium eos accepisse nō dubiū ē·ne dū pegrinis hmoniꝭ studēt caput instituionū videātur amittere·Sepe dilectōnē tuā ad vrbem venisse· ac nobiscū in ecc̃ia ꝺuenisse non dubiū est·et quē morem vel in ꝺsecrandis misterijs vel ceteris agēdis archanis teneat·agnouisse quod sufficere arbitrarer ad informatōnez ecclesie tue vel reformationē· si p̄decessores tui minus aliquid aut aliter tenuerint satis certum haberem nisi de aliquibus nos ꝺsulendos esse dixisset· Quibus idcirco rn̄demus· Non q̃ te ignorare credamus sed vt maiori auctoritate vel tuos instituas·vel si qui a romane ecc̃ie instituōnib̄ errāt·aut cōmoneas·aut nobis indicare non differas·vt scire valeamꝰ q̃ sint q̃ aut nouitates inducūt aut alterius ecc̃ie q̃ romane existimant consuetudinem esse seruandam·

XII

Quod absq̃ discretione iusticie nulli agē licz· ¶ Vnde ait calixtus papa omnibus episcopis·

Sine discretōe iusticie ꝺtra disciplinā romane ecc̃ie nulli agere liceat·

Non decet a capite mēbra discedē·sed iuxta scripture testimonia·omnia membra caput sequātur·Nulli vero dubiū ē q̃ apl̄ica ecclesia mater sit oīm ecc̃iarꝝ a cuius vos regul̄ nullatenꝰ ꝺueit deuiare· et sic filiꝰ dei venit implere volūtatē p̄ris sic et vos implete volūtatē matris vr̄e que ē ecclesia·cuius caput vt p̄dictū ē romana ecclesia existit· Quicq̃d ergo sine discretōne iusticie ꝺtra huius disciplinam actū fuerit· ratū habere nulla ratio p̄mittit ¶ Item gregorius papa· Apl̄icis preceptis nullus super de resistat·

Preceptis apl̄icis non dura superbia resistatur· sed p obedientiam q̃ a sancta rōna ecc̃ia et apostolica auctoritate iussa sunt saluti fere impleantur·si eiusdē sancte dei ecclesie que ē caput vr̄m ꝺmunionē h̃re desideratis·Nō nouū aliquid p̄senti iussione p̄cipimus·sed illa que olim videntur indulta firmamus· cū nulli dubiū sit q̃ non solū pontificalis causatio sed oīs sancte religionis relatio ad sedez apostolicā q̃ si ad caput ecc̃iarum oīm debeat referri·et inde normam sumere· vnde sumpsit exordiū·ne caput instituōnis videatur obmitti· Cuius auctoritatis sanctōnem omnes teneant sacerdotes ·qui nolunt ab apl̄ice petre sup quā xp̄us vniuersalem fundauit ecc̃iam·soliditate diuelli· Si quis hec apl̄ice sedis precepta non obseruauerit· precepti honoris esse hostis non dubitetur· ¶ Item nicolaus michaeli impatori·

Non est resistēdū consuetudini cui canonica non obstat auctas

Scit sancta rōna ecclesia q̃ michil obsunt saluti credētiū diūse p loco et tpe ꝺsuetudines si illis canonica ñ obstat auctas· p q̃ eis obuiare debeamꝰ· vnde nil iudicamus eis debere vel posse resisti· ¶ Item ieroad lucinū·Cōsuetudines q̃ fidei ñ officiūt vt a maioribꝫ ēdite sunt obseruētur·

Illud breuiter te admonēdū puto ·traditōnes ecclesiasticas p̄sertim q̃ fidei nō officiant ita obseruādas puto vt a maioribꝫ tradite sunt nec alioꝝ cōsuetudinē alioꝝ ꝺtrario more subuerti ¶ Item nicolaus ignmaro archiepo·

sticis titulis m prin·et est h̃ ar·item iuris esse in toto quod in parte·vt·i·q·iij·si quis ep̄us· greco ꝛ·vt·xxiiij·q·i·rogamus· l ¶ Dis= m ¶ Omnium·ergo·et= cretione·nunquid ergo cū discretōe licitū est contra illam agere·certe nō·vt·xvij·q·iiij·§·qui aūt· vnde vacat hic ar·a ꝺtrio sensu· Nuis graue et intolerabile sit·adimplen/ Receptis·dura·q̃= dū tn̄ est·vt·xix·di·in memoriā·et·c·di· contra morez·vel assignetur ratio q̃ re adimpleri non possit·vt extra de Rep·si quando·

o ¶ Nō nouū·arq̃ non dicitur nouū qd̄ q̃nq̃z fuit statutū licet modo renouet·vt·xxiiij·q·i·achacius· et·xxxiij·q·i·non satis· Vnde si eps iurat q̃ non alienabit nouum feudū· tamē feudum de nouo vacās p̄t licite alienare· vt extra d̄ feud̄·ex p te·Item habes h̃ q̃ p confirmationem pape non datur nouū ius ex̄· d̄ ꝺfir·cū dilcā·q̃d iuris sit dixi d̄ h̃· ·s·di·px·c·vlti·

p ¶ Causatio·id est accusatio ep̄orum· solus enim papa p̄t cōdemnare ep̄m licet ab alio possit absolui·vt·iij·q·vi·q̃uis·et·c·dudum· et·v·q·iiij·duodecim·Item solꝰ papa restituit eū vt ꝛ·ij·q·vi·id·o·Item solus agit de eorum renunciatione·vt·vi·q·iij·demiq̃z· vel de eoꝝ mutatōne·vt·vij·q·i·mutationes· et de eoꝝ exēptione·vt·xvi q·i·

Frater·

Scit sāta ro· consuetudines diūse·vt ꝛ·xxxi·di· aliter·et de cō·di· ·iiij·de trina·ꝛ de con·di·ij·cotidie·

Illud·ēditōnes·id ē consuetudines·viij·di· que ꝺtra mores·

q ¶ Presertim ·id est tm̄·sic ponit· ·xi·q·iij·si quis episcopus damnatus·xvi·q·iij· per singulas·vij·q·i· si quis presbiter· ꝛ·xxvij·q·ij·multoꝝ· vel p̄sertim id ē ita temū q̃ si dei non aduersēt· vel bonis moribꝫ ꝛ·e·omnia· r ¶ More·ar· est contra eos qui sic argumentantur contra ecclesiam aliquam ·exquo alique ecclesie vel h̃ vel illud faciūt·ergo et ista idem faciet·Extendatur ergo eis· q̃ ꝺsuetudo vnius ecc̃ie non subuertit· ꝓpter ꝺtrarias cōsuetudines aliarū ·artn̄ est ,p eis·c·di·ꝺtra morē·ex̄ de censibꝫ ex parte·ar·tamen est ex̄ d̄ cappell· mo· dilectus circa fi· So· quelibet ecclesia faciet hoc qd̄ alie

faciunt de iure omnium·lxi·di·miramur·nisi ꝓscripserit·extra ꝑ ꝓscrip·
auditis·vel nisi habeant priuilegium·xvi·q·i·hinc etiã·b· ex hijs du
obus capitulis videtur ꝙ iudex delegatus iudicabit secũm consuetudi
nem loci·et ĩ.e·di·illa·s·di·viij·que otra·vbi dicit nulla ciuis vel pe
regrini cẽ·et ex de ofue·cũ olim·m fi·et de cogna·spũ·sup eo·et opti
me·ex de eo q̃ mit·ĩ pos·cã rei·ser·cũ remissent·et·C·de edi·ꝑ·an ĩ to
tũ · vbi dicitur ꝙ iudex seruabit ea que in eodẽ opido frequenter serua ta sunt· et legatꝰ seruabit cõsuetudines ꝓuincie·nã magnũ existimãt ꝓuiciales sibi seruari ofuetudines suas·vt·ff·de of·ꝓcõ·l· obtuare · Itẽ lex ꝑcepit ꝙ iudex oseruet ofuetudinẽ ꝓuincie· ·ff· de testi·l·iij·ĩ fi·ecõtra ꝓbat ꝙ iudicabit ꝑm ius romanum· vt·s·di·ꝓx·c·vl·et ·e· ofuetudis ·et isti· de satisdat·q·vlti· et ex d sen·n re iudi·ĩ causis·n·c·cũ cã·et·xxv·q·ij·fi· uatis·ĩ fi· Itez qꝛ delegatus nõ sua sed delegantis vice fũgitur·vt ·xc iij·di·c·vlti·ex de of·del'·sane·ij·ff d of·eius cui mã· est iur·l·i·q·mandata·et·l·iij· Itẽ magnum sequeretur inconueniens si secundũ ofuetudinẽ loci iudicaretur·quia si illa loca haberẽt diuersas ofuetudines i quibꝫ iudicat·· iã sequeretur ꝙ eadẽ causa regeret· sedm ofuetudines otrarias·xij·q·ij· mouemus· Itẽ videtur ꝙ sedm ofuetudines rei sit iudicãdũ· tũ quia actor sequitur forũ rei·ut·xi·q·i·expientie · tũ quia rei fauorabiliores sũt q̃ actores·ff·d re iudi· fauorabiliores· Ad hꝰ dicũt quidã ꝙ si aliq̃s sp̃ontẽ subiciat se iudicio alicui· vel sponte petat iudices delegatos·ꝙ sp ꝑm ofuetudinẽ delegantis iudicandũ sit·si aũt multis datus sit iudex· tũc iudicabitur sedm ofuetudinem litigantiũ·et potius sedm ofuetudinez rei q̃ actoris· vt in dicta ·l·fauorabiles·Meli ꝑ distinguit·aut appellatur ad papam·aut nõ·si ꝑ appellationem obtinetur iudex·tũc dico delegatũ debere sequi o/ fuetudinem illius iudicis a quo est appellatũ·qꝛ iudex appellatõris tenetur sequi leges p̃oris sentẽtie·vt in aut·cũ de ap·co g·coll'·viij ·ĩ p̃n·ar·ad hꝰ ex de testa·raymũtius ·vbi iudex appellatõris sequitur o fuetudinem loci a quo appellatũ fuit·sed si sine appellatione impetretur iudex·tũc tenetur sequi ofuetudinẽ delegantis·ar·ad hꝰ·ff·de od· et demon·que oditio in fi·Io·ego credo·ꝙ iudex iudicabit sedm consuetudinem rei cũ actor forꝛ rei sequat·vt ex de fo·ope·cũ sit gnale· nisi ratione otractus vel maleficij factus sit de foro alterius·quia tunc seruabitur ofuetudo loci vbi otraxit vel vbi deliquit·vt·viij·di·que otra morẽ·et ex de fo·ope·c·vlti·b· ·res·l·vlti·otra·ibi dicit· ꝙ ab

a ¶ Cõtrario more·C·de tẽpo·in inte= furdũ ẽ ex locorꝛ differẽtia aliqd induci discrimen·So·verum est ꝙ ꝓter loca diuersa non debet

R Traditões a patribꝫ istitute
Idiculũ ẽ nõ sunt ifringẽde
et satis abhominabile dedecus · vt traditõnes quas antiquitus a patribus suscepimus infringi patiamur·¶ Constitutionũ libro·i·ti·ij·

D Diutũi mores sũt ꝑ lege hõdi
Iuturni mores cõsensu vtentiũ approbati legem imitantur·nisi legi sint aduersi· ¶ Item codice libro octauo·titulo·i·capitulo·iij·

Quicquid fit contra longam consuetudinem reuocari oportet·
Consuetudo ꝑcedẽs et ratio q̃ ofuetudinẽ suafit tenẽda ẽ· et quicquid otra longam ofuetudinẽ fiet· ad sollicitudinẽ suam reuocabit ꝑses ꝓuincie·¶ Item greg· vniuersis episcopis numidis·

Immota maneat consuetudo q̃ cõtra fidẽ catholicam nichil vsurpare

N Os ofuetudinẽ dinoscitur
que otra fidẽ catholicã nichil vsurpare dinoscitur immotã ꝑmanere ocedimus·siue de ꝑmatibꝫ cõstituẽdis siue de ceteris capl̃is exceptis hijs q̃ ex donatistis ad ep̃atum puenerint·quos ꝓuehi ad ꝑmatus dignitatẽ·etiã cũ clericorꝛ ordo eos deferat ad locũ eundẽ modis omnibꝫ ꝓhibemꝰ· Sufficiat aũt illis cõmisse sibi plebis curam gerere·non aũt illos antistites quos catholica fides in eccie sinu et docuit et genuit ad obtinẽdũ culmen ꝑmatꝰ ante

O ire· ¶ Itẽ gregoriꝰ· nõ ne
Vẽ ad gent q̃ ofuetudis sunt
induci diuersum ius·nisi alia ratio subsit·xxix·di·sciendum·
Idiculũ ẽ·ff·de interdic·et rele·l·relegatorꝛ·§·fi·
Iuturni·hꝰ habetur insti·de iure naturali·§·ex non scripto·
Consuetudo·vbi non ẽ otraria iuri scripto· =est·x·vel·xx·annorꝛ
¶ Lõgã ofuetudinẽ·Sz longũ ẽ illd qd= vt·C· de prescrip·lon·
tẽp·ꝑ totum·non ergo requiritur ꝙ ofuetudo excedat hominum memoriaz·vt dicunt quidã· vel etiã ꝙ sit ꝓscripta·§ istd verũ est vbi ofuetudo non est otra ius· vel qñ est vetusta ita ꝙ excedat memoriã hominũ ·ff· de aqua plu·arcẽ·in summa·§·Itez varijs· qꝛ tunc habet· loco constitutõnis· vt·ff· de aq̃ plu· ar·hꝰ iure·§·aque ductus· vbi autez ẽ iuri otraria req̃runtur ea que notantur·s·di·viij·

N Os ofuetudinem·de ꝓmatibꝫ·ar·ex hꝰ ꝙ cõsuetudo attẽdit ĩ electõe ·vt·xxiiij·q·i putenda· et ex de elec· cũ inter vniuersas·et·c·cũ ecclesia·et ex·de cã· pos·et ꝓ· cum ecclesia· Itẽ ẽ hꝰ ar· ꝙ ꝓsona q̃ alias ẽ ineligibilis ratõe ofuetudinis ẽ eligibilis·et sic ecõtra ex d cleri·diu· cũ olim·n·ff·d de cur·l·ñ tm·ar·dr ex de ofue·cũ venerabilis· Itẽ habes hꝰ ꝙ dispẽsatꝰ cũ aliquo in vno ordine qui tm non ꝑt promoueri ad supiorẽ ordinem · ·xxxiiij·di·lectorꝛ·i·q·v·c·i·et·q· ·viij· saluberrimũ· ꝑt enim aliquis habere minorem honorem qui non ꝑt habere maiorem· vt·ff·de interdic· et rel'·relegatorũ·§·vlti·et·xv·q· vlti·c·i·

f ¶ Etiã cũ·i·q̃uis· g ¶ Ordo·licet sint talis ordinis ꝙ possint esse ꝑ
b ¶ Prohibemus·xxiij·q·iiij·ipa pietas·d· Itẽ si otra·i·q· mates·
·i·si quis heretice·i·q·viij·c·i·et·c·ouemẽtibꝫ cõtra·So·de iure omũi ẽ·ꝙ nullꝰ rediẽs ab heresi ꝑt ordinari·i·q·viij·c·i· sed dispensatur cũ eis multipliciter·Dispensatur enim cum eis q̃ñq̃ semiplene· q̃ñq̃ ad minores ordines ꝓmouẽtur·vt·i·q·i·si q̃s heretice · Plena aũt est q̃ñ ꝑt fieri sacerdos et non vltra·i·q·viij·cõuenientibꝫ · Plenior est q̃ñ ꝑt fieri ep̃us sed nõ ꝑmas vt hꝰ·Plenissima q̃ñ ad omnes ordines et dignitates ꝓmouentur·xxiij·q·iiij·ipsa pietas·

Vemadmodũ·similis opatio est·ij·q·i·fine·

Q Ouit·in gallicorꝛ·s· ꝓx·di·c·vlti·otra·sed ibi·de gñali cõsuetudine vel ibi de illa que ofistit in ordine·liiij·di·ex antiquis· hꝰ de illa que consistit in obsequijs·

¶ Res·i·consuetudines quasi diceret nõ ideo approbãda ẽ cõsuetudo mala quia bonus locus est·xl·di·non loca·

I Lla aũt·intelligi·ar·ꝙ ꝑsumendũ est cõsuetudinẽ esse iustã n ex iusta causa ꝓcessisse·nisi ꝓbetur cõtrariũ·ar·cõtra ĩ.e·di ·oia· et·lxviij·di·corepi·et ex de cen·peruenit·vbi habes· ꝙ licet ordo

corepor diu seruatus fuerit·ab omnibꝰ tñ abolebitur q: causa istitutionis ignorat·Ex illa ꝛo fuetudo mala fuit et onerosa·ideo fuit extirpata· hic autem loquitur de bona cõsuetudine non onerosa·Item est hic ar· q ex tpe presumitur aliquod esse debitũ·vt·xviij·q·ij·seruicia·

a ¶ Retineri·i·vt teneantur quantum ad extreneos nõ quantum ad illos vbi talis ꝛo fuetudo seruata est· b ¶ Liberas·tñ dicit augustinus q liberum est sabbato ieiunare·Sꝛ otrarium dicit in/nocẽtiꝰ ꝯ.de o·di·iij·sabbato· sed ibi loquitur ꝑ ꝛsilio·vel specialiter istud ꝓcipitur romanis·lxxvi·divinam.

c ¶ Societate·arq quilibet tenetꝰ vuere secundum consuetudinem illorum inter quos versatur·vt·s·di·viij·que contra·ꝛ·xli·di·quisquis·

d ¶ Veneris·arq viatores tenentur sequi consuetudinem loci ad quem veniunt·vt hic et ·s· di·viij·que cõtra·Ar·oẽ·ff·de iudi·heres·Solue vt in dicto capitulo que oẽ·qꝛ refert an sint moraturi·vel cito recessuri·vel an sit consuetudo apparens vel latẽs·

e ¶ Amplexa·sed forte non libenter ieiunauit·

f ¶ Hoc aũt·qd sez dictũ ẽ de consuetudie seruãda·

Omnia talia·loqẽ ꝑ ꝛsuetudie irrationabiline sit oẽ·s·e·illd·

b ¶ Cause·ar·q non sufficit dicere ita est statutuz nisi causa statuti assignetur·vt ex de censi·peruenit et ꝯ.ij·q·v·ꝛsuluisti·et de con·di·i·placuit·et·lxviij·di·corepi·Ar·cõtra·ff·de legibus nõ omniũ·dic qd ibi de iure positiuo non oneroso loquitur·ꝑ de ꝛsuetudine honerosa·vt in aut·de refe/rend·&fi·

i ¶ Facultas·vbi pt fieri sine scandalo·vt·l·di· vt ꝛstitueretur·

k ¶ Religionez·xpianam·

l ¶ In paucissimis·ar· oẽ illos q nimias fudũt orationes·de o· di·v· non mediocriẽ·qꝛ gaudẽt breuitate

alij nõ·alij vero cotidie omũicãt cõpori et sangni dñi· alij certis diebꝰ accipiunt·et si qd aliud huiusmodi animaduerti ꝓt·totũ genus rerum liberas habet obseruatões·Nꝑ enim neqꝫ otra fidẽ neqꝫ otra bonos mores esse ꝛuincit indifferenter est habendũ et ꝑ eoꝫ inter quos viuitur societate huãdũ ẽ· Mater mea mediolanum me secuta inuenit eccia sabbato nõ ieiunantem·ceperat fluctuare qd ageret· Tũc ego ꝛsului de hac re beatissime memorie ambrosiũ epm·et ille ait·Cũ romã venio ieiuno sabbato·cum mediolani sum nõ ieiuno· sic et tu ad quamcũqꝫ forte eccia veneris eius morem serua si cuiqꝫ nõ vis esse scandalum nec quẽqꝫ tibi·Hoc cũ matri renũciassem libenꝫ amplexa est· ¶ Hoc aũt de cõsuetudine illa intelligẽdũ est que vel vniuersalis eccie vsu vel tpis plixitate roboratur Ceterum si ꝑ varietate tpm vel locoꝫ vel animoꝫ varie ꝛsuetudines introducãtur·inuẽta oportunitate resecande sunt potius qꝫ obtuãde· ¶ Vnde augustinꝰ scribit ad inquisitoꝫ ianuarij·

Resecãda sunt q auctate vel moribꝫ vniuersitatis nõ ꝛprobantur

Omnia talia que neqꝫ sanctarũ scripturaꝫ auctoritatibꝫ otinẽtur·nec in ꝛcilijs epoꝫ statuta inueniuntur nec ꝛsuetudine vniuersalis eccie roborata sunt· sed diuersorũ locoꝫ diuersis moribꝫ innumerabiliter variãtur ita vt vix aut nũquã omino inueniri possint cause quas in eis constituendis homines secuti sunt·vbi facultas tribuitur sine aliqua dubitatione resecandas estimo·Quis enim neqꝫ hoc inueniri possit quõ otra fidẽ sint·ipam tamẽ religionem quã paucissimis et manifestissimis celebratõnũ sacramẽtis misedia dñi voluit esse liberã·huiusmodi oneribꝰ adeo ꝓmũt vt tolerabilioꝫ fit odicio iudeoꝫ·q etiã si tẽpus libertatis non cognouerunt·legalibꝫ tñ sacramentis non humanis ꝓsumptõnibꝫ subiciunt· ¶ Item ex tolletano concilio vndecimo·

Omnes puiciales eundẽ psallẽdi tenẽat modũ quẽ metropolitanã sedẽ

De hijs qui otra hẽ ꝛgnouerũt apli volũtatem circũferũtur omni vento doctrine·placuit sancto concilio vt metropolitane sedis auctoritate coacti vniuscuiusqꝫ prouincie ciues rectoresqꝫ eccia vnũ eundẽqꝫ in psallendo teneant modũ quem in metropolitana sede cognouerint institutũ· nec aliqua diuersitate cuiusqꝫ ordinis vel officij a metropolitana se patiantur sede disiũgi·Sic enim iustũ est vt inde vnusquisqꝫ sumat regl'as magisterij vñ honoris cõsecrationẽ accipit·vt iuxta maioꝫ decreta sedes que vniuscuiusqꝫ sacerdotal' dignitatis mater est·fit ecclesiastice magistra ratõnis· Abbatibꝫ sane indultis officijs·que iuxta volũtatẽ sui episcopi regulariter illis implenda sunt·cetera officia publica id est vesperas matutinũ siue missam aliter qꝫ vt in principali eccia celebrare ñ liceat· Quisquis aũt hoꝫ decretoꝫ violator extiterit·sex mensibus cõmunione ꝑuatus apud metropolitanum sub penitẽtie censura maneat corrigẽdus·quatinus apud illũ ꝛ ꝑterite transgressionis culpam lacrimis diluat·et necessariã officioꝫ doctrinã studiose addiscat· Sub ista ergo regl'a disciplie nõ solũ metropolitani totius sue ꝓuincie pontifices vel sacdotes astrigãt·sz ꝛ ceteri epi sbiectos sibi eccia rectores obtẽpare istitutõnibꝫ cogãt· Item ex concilio braccarensi·

In matutinis officijs et vespertinis vnus et idem ordo seruetur

Placuit omnibꝫ omni sensu·vt vnus atqꝫ idẽ psallendi ordo in matutinis et vesptinis officijs teneat·et non diuerse ac ꝓuate neqꝫ monasterioꝫ ꝛsuetudines cum ecclesiastica regula sint permixte.

Ꝯ XIII

Item aduersus naturale ius nulla dispensatõ admittitur·nisi forte duo mala ita vrgeãt vt alterum eorum necesse sit eligi· ¶ Vnde in tolletano·cõcilio octauo legitur·

Minus malũ de duobꝫ ẽ eligendũ·

moderni·vt no·ff·q metus causa·l·i·Manifestissimis·s·di·iiij·erit·

De hijs·voluntatẽ·illã·s·doctrinis varijs nolite abduci·vt·s·di·

n ¶ Ciues·ciues ergo tantant cũ clericis et dicunt amen·xxxviij·di·sedulo· ꝓx·nolite monasterioꝫ spectat ad epm·vt·ix

o ¶ Sui epi·ar·q regimen oim·q·iij·p singulas·xvi·q·i·q vereet·lxi·di·obitũ·Sed nonne monasteria monachoꝫ potius sunt secundũ abbatẽ regenda ad quem tota ptãs monasterij·spectat·vt·xviij·q·ij·c·nullã·Sed est verũ illud de regulis viuendi·non de regulis cãtandi·xij·q·i·non dicatis·

p ¶ Officia publica·scilicet clericorũ secularium quorũ officia publica fũt cũ ipi populũ habeant· Sz monachi non semper habent populum vñ ipi non faciũt publica officia·ut·xvi·q·i·interdicimus·vel intelligẽ·s·indultis officijs·i·secretis·

q ¶ Astrigãt·ar·metropolitanum posse suspendẽ et excõmũicare suũ suffraganeum·vt ꝯ.xviij·di·placuit·et·c·si eps ꝯ.x·q·iij·quia·ꝛgnouimus·xi·q·iij·si quis epus·

Placuit ꝯ.de o·di·v·conuenit·istis tamen capitulis derogãt ꝑ otrariã ꝛsuetudinẽ· Di·xiij·

Item aduersus·

Assignauit magister differentiaz iuris naturalis ad alia iura in ꝛrigine et dignitate et amplitudine·nunc assignat differentiam eiusdem iuris ad alia iura in sententie rigore·Nam otra alia iura admittitur dispensatio·xxv·q·i·ꝯ.fi. Sed contra ius naturale in preceptis et prohibitionibus nunqꝫ·magister tamen excipit vnũ casũ de ꝑplexitate ꝛ malevideamꝰ ergo qd iuris sit de perplexitate·dicunt quidam qꝫ aliquis potest esse perplexꝰ inter duo mortalia vt iudei q crucifixerunt cristuz peccauerunt mortaliter·de pe·di·i·